

ΠΡΩΤΗ ΚΑΤΑΚΤΗ
ΠΑΓΜΑΤΟΣ 30% ΤΟΥ ΔΑΝΕΙΟΥ ΓΙΑ 15 ΧΡΟΝΙΑ

ΑΠΕΣ ΛΑ
ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΤΟΥ

ne gagne
les banques

que la mon
se desaccorde

Ενιαίο μισθολόγιο - Ασφαλιστικό: Τι αλλάζει από 1/1/2015

ΝΕΑ ΜΕΙΩΣΗ ΣΕ ΜΙΣΘ

ΟΝΟΜΑΤΑ - ΘΥΓΕ
Επασχέρ
Γιάννης
Προεδρία

EU warned of chaos as
debt crisis engulfs Greece

We have had enough: desperate voice of Syria's uprising

Dossier P4, tremor la politica

Χριστούγεννα από την εποχή της Κατοχής

ΕΙΝΑ, ΚΡΥΟ ΑΙ ΣΚΟΤΑΔΙ που ολόκληρη τη χώρα

Ο ΛΑΜΠΡΟΣ...
Στην οδό για μια φαντασία και μια κοσμοβίβα

ΠΛΑΝΕΣ, ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΚΑΙ ΚΕΡΔΙΣΜΕΝΟΙ

ΥΠΕΡΒΟΛΗ
ΕΠΙΤΕΛΙΚΟ
ΑΠΕΙΡΕΣΙΑ
ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

για μισθούς και συντάξεις

«ΚΟΚΚΙΝΟ»

Αδεια ταμείο λόγω της άρνησης φορέων
μεταφέρουν τα διαθέσιμα τους στην Τράπεζα

Caravana
social e a pressão
por gastos

STF garante livre expressão e libera Marcha da Maconha

Re: a decisão, o ministro...
A decisão...
A decisão...

Após protestos, Grécia muda Ministério

La crisis en Grecia golpea a las bolsas

La crisis...
La crisis...
La crisis...

«ΟΙ ΜΑΓΚΕΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ», εφημ. WAZ, 5/2/2015

5 ΧΡΟΝΙΑ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

ΠΛΑΝΕΣ,
ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ
ΚΑΙ
ΚΕΡΔΙΣΜΕΝΟΙ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το βιβλιαράκι αυτό ολοκληρώθηκε λίγο μετά την εκλογική νίκη του ΣΥΡΙΖΑ τον Ιανουάριο του 2015. Ασχολείται, λοιπόν, μόνο με την αρχική φάση των διαπραγματεύσεων ανάμεσα στην Αθήνα και στους δανειστές της, δεν περιλαμβάνει όμως την όξυνση της κατάστασης, που εκδηλώθηκε στα τέλη της άνοιξης και στις αρχές του καλοκαιριού. Ωστόσο, έρχεται να συμβάλει στην κατανόηση της παρούσας κατάστασης. Πραγματεύεται τους λόγους και τα παρασκήνια της ευρωκρίσης από το 2009 κι έπειτα, και περιγράφει πώς την αντιμετώπισαν οι ευρωπαϊκές ελίτ και ιδιαίτερα η γερμανική κυβέρνηση. Πράγματι, η γερμανική πολιτική αποδεικνύει ότι δεν είναι διατεθειμένη να αποκλίνει από τους στόχους της και ότι είναι έτοιμη να κάνει τα πάντα ώστε να τους πετύχει – να συναινέσει, δηλαδή, ακόμα και σε μια έξοδο της Ελλάδας από την Ευρωζώνη. Έγινε, τέλος, πολύ σαφές σε τι έχει μεταμορφωθεί το εγχείρημα της ενωμένης Ευρώπης: σε έναν νεοφιλελεύθερο «παράδεισο των δανειστών» (Μαρκ Μπλιθ) με γερμανική ηγεσία.

Αυτή η νέα πραγματικότητα, όπως διαμορφώνεται πλέον, αποτελεί πρόκληση για αντίσταση.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

9 Εισαγωγή

11 ΜΕΡΟΣ Ι

Ο ΣΥΡΙΖΑ και η εξέγερση
κατά του καθεστώτος λιτότητας

43 ΜΕΡΟΣ ΙΙ

Μύθοι για την ελληνική κρίση

59 ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

Το σημείο καμπής 2011: Η «διάσωση του ευρώ»
και ένα νέο πρόγραμμα για την Ευρώπη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πέντε χρόνια «διάσωση της Ελλάδας»: Την άνοιξη του 2010, τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) διαφύλαξαν την ελληνική κυβέρνηση από αδυναμία πληρωμής. Πέντε χρόνια αργότερα και έπειτα από δύο προγράμματα δανειοδότησης, η οικονομία της Ελλάδας είναι κατεστραμμένη, ο λαός εξαθλιωμένος και το κράτος εξακολουθεί να είναι αφερέγγυο. Από τον Ιανουάριο του 2015 ανέλαβε την εξουσία στην Αθήνα μια νέα κυβέρνηση η οποία αντιτίθεται στους όρους που έχουν επιβάλει οι θεσμοί των πιστωτών. Αντιθέτως, αυτοί οι πιστωτές –τα κράτη της ΕΕ και το ΔΝΤ– επιμένουν να ζητούν από την Ελλάδα την τήρηση των συμφωνηθέντων όρων και την εφαρμογή σκληρής λιτότητας. Στις χώρες-πιστωτές συζητείται έντονα το αν η Ελλάδα αξίζει την υποστήριξη τους με περισσότερα δάνεια, αν αυτά χρειάζονται και ποιος θα τα πληρώσει. Στη Γερμανία κυριαρχεί η άποψη ότι η ίδια η Ελλάδα φταίει για τη συμφορά της: Πρώτα κατάφερε με πονηριές να ενταχτεί στην Ευρωζώνη, έπειτα η κυβέρνηση ήταν σπάταλη και, κυρίως, οι κυβερνώνμενοι δούλευαν πολύ λίγο.

Τέτοιου είδους ερμηνευτικά μοτίβα, στα οποία λανθάνει ο εθνικισμός, τροφοδοτούνται από τους Γερμανούς πολιτικούς και τα γερμανικά μέσα ενημέρωσης, που μάλιστα προτείνουν αντίστοιχες «λύσεις» για την κρίση: Οι Έλληνες πρέπει να ξοδεύουν λιγότερο, να εργάζονται περισσότερο και να πουλήσουν τη δημόσια περιουσία τους – και εφόσον αυτές οι λύσεις αποτύχουν, η Ελλάδα πρέπει να βγει από την Ευρωζώνη. Το ανόητο της όλης υπόθεσης είναι πως ούτε οι αναφερόμενες ως αιτίες της κρίσης είναι σωστές, ούτε οι προτεινόμενες λύσεις οδηγούν πραγματικά στην έξοδο από την κρίση.

Το παρόν φυλλάδιο, στο πρώτο μέρος, είναι αφιερωμένο στην κατάσταση από τη στιγμή που σχημάτισε κυβέρνηση ο ΣΥΡΙΖΑ. Διευκρινίζονται οι επιδιώξεις του, οι λόγοι για τους οποίους η γερμανική κυβέρνηση αντιτίθεται σε αυτές και οι συσχετισμοί δυνάμεων – ποιος διαθέτει ποια μέσα πίεσης. Στο δεύτερο μέρος γίνεται μια ανασκόπηση των αιτιών της κρίσης στην Ελλάδα και στο ευρώ. Μέσα από την κριτική θεώρηση των συνηθισμένων «μύθων» για την Ελλάδα αντικρούεται η άποψη ότι οι «τεμπέληδες» και «άπληστοι» Έλληνες φταίνε οι ίδιοι για τη συμφορά τους. Τέλος, στο τρίτο μέρος, με βάση τη «διάσωση του ευρώ» περιγράφεται σε αδρές γραμμές το πρόγραμμα με το οποίο επιχειρείται η σταθεροποίηση της ευρωζώνης και η μετατροπή της σε «παράδεισο των πιστωτών» (Μαρκ Μπλιθ).

ΜΕΡΟΣ Ι

Ο ΣΥΡΙΖΑ και η εξέγερση κατά του καθεστώτος λιτότητας

Κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008, η Ελλάδα δέχτηκε την πίεση των χρηματαγορών. Λόγω του σχετικά υψηλού δημόσιου χρέους της –σε σύγκριση με άλλες χώρες– από το φθινόπωρο του 2009 οι επενδυτές αντιμετώπισαν τη χώρα ως μη ασφαλή για επενδύσεις, με αποτέλεσμα να απαιτούν από την Αθήνα όλο και υψηλότερα επιτόκια για τη χορήγηση νέων δανείων. Τα αυξανόμενα επιτόκια επιδείνωναν την κατάσταση της Ελλάδας και αυτό οδηγούσε σε ακόμα μεγαλύτερη αύξηση των επιτοκίων δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο. Στις αρχές του 2010, η ελληνική κυβέρνηση δεν μπορούσε πλέον να δανειοδοτηθεί από τις χρηματαγορές. Η χρεοκοπία και η αδυναμία πληρωμής για τα ελληνικά ομόλογα, στα οποία είχαν σε μεγάλο βαθμό επενδύσει γαλλικές και γερμανικές τράπεζες, αποτελούσαν ορατό κίνδυνο. Προκειμένου λοιπόν να αποφευχθούν η χρεοκοπία και η μετάδοση της κρίσης σε άλλες χώρες του ευρώ, επενέβησαν η ΕΕ, τα κράτη της ΕΕ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ): Κατά τη διάρκεια των τελευταίων τεσσάρων ετών χορήγησαν στην Ελλάδα δάνεια 230 δις ευρώ. Ως αντιστάθμισμα απαίτησαν από την Ελλάδα σκληρά μέτρα λιτότητας, την απόλυση δεκάδων χιλιάδων δημοσίων υπαλλήλων, διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις όπως ονομάζονται, ιδιωτικοποιήσεις, τη μείωση των μισθών, την αποδυνάμωση των συνδικάτων κτλ. Η Ελλάδα εφάρμοσε σε μεγάλο βαθμό τις απαιτήσεις με αποτέλεσμα η κρίση να επιδεινωθεί.

Μετά τις εκλογές, αρχές του 2015, την εξουσία στην Ελλάδα πήρε το αριστερό κόμμα ΣΥΡΙΖΑ αποτελώντας πρόκληση για το ευρωπαϊκό κατεστημένο. Δεν συμμορφώθηκε ούτε με τον καθιερωμένο ενδυματολογικό κώδικα –ο πρωθυπουργός και ο υπουργός Οικονομικών δεν φορούσαν γραβάτα, ούτε έβαζαν το πουκάμισο μέσα στο παντελόνι–, ούτε με τις απαιτήσεις των δανειστών. Ο ΣΥΡΙΖΑ επέκρινε τη συνεχιζόμενη περικοπή των δημοσίων δαπανών και μισθών, απαίτησε κοινωνικά προγράμματα, τη χαλάρωση της πολιτικής της λιτότητας, τον επανέλεγχο των σχεδίων ιδιωτικοποίησης και το κούρεμα του χρέους. Οι πιστωτές απέρριψαν όλα αυτά, ιδίως η γερμανική κυβέρνηση που στάθηκε αδιάλλακτη. Με την ανάληψη της κυβέρνησης από τον ΣΥΡΙΖΑ, τα μέσα ενημέρωσης στη Γερμανία ξεκίνησαν μία εκστρατεία κατά της Ελλάδας: Η εβδομαδιαία εφημερίδα *die Zeit* χαρακτήριζε τον πρωθυπουργό Αλέξη Τσίπρα λαοπλάνο, το περιοδικό *der Spiegel* επικίνδυνο αιθεροβάμονα. Η εφημερίδα *Frankfurter Allgemeine Zeitung* έγραφε κατηγορώντας την ελληνική κυβέρνηση ότι «θέλει να πιει το μεδούλι της Ευρώπης» και η εφημερίδα *Bild* ωρυόταν:

«Η ελληνική κυβέρνηση είναι ένα τσούρμο εκκεντρικών αρχάριων στην πολιτική. Η βασική αρχή τους είναι: Τα θέλουμε όλα! Και περισσότερα χρήματα και κούρεμα. Δεν θα πάρουν τίποτα! Η υπόλοιπη Ευρώπη τούς το ξεκαθάρισε. Τα άλλα κράτη φορτώθηκαν και την Ελλάδα. Οι φορολογούμενοί τους δεν είναι πια διατεθειμένοι να παραχωρήσουν την ευημερία τους, για την οποία εργάζονται σκληρά, στους ζητιάνους από την Αθήνα».

Πόση αλήθεια κρύβεται πίσω από αυτές τις ύβρεις και σε ποιο βαθμό στέκουν οι απαιτήσεις του ΣΥΡΙΖΑ;

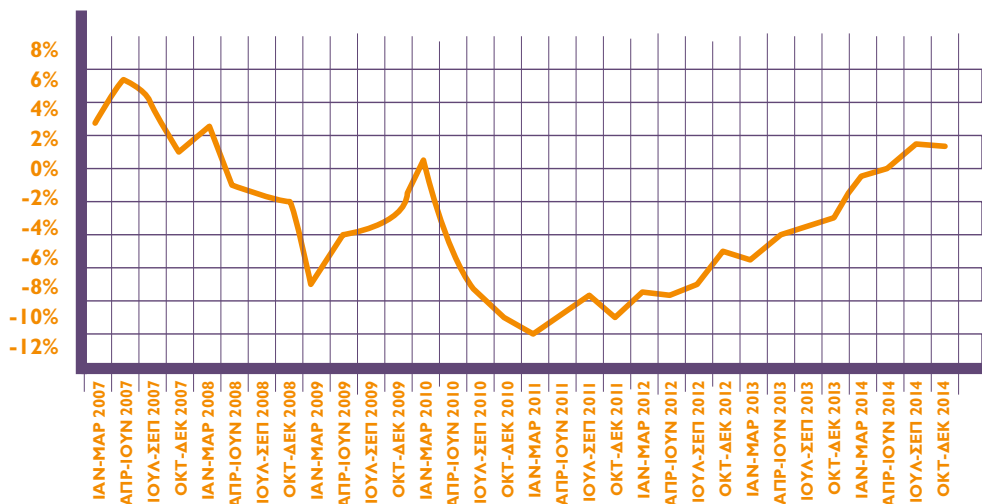
ΓΙΑΤΙ ΑΠΑΙΤΕΙ Ο ΣΥΡΙΖΑ ΜΙΑ ΑΛΛΑΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα ακολούθησε τα τελευταία τέσσερα χρόνια το σκληρότερο πρόγραμμα λιτότητας που έχει ποτέ εφαρμόσει δυτικό κράτος σε περίοδο ειρήνης. Οι μισθολογικές δαπάνες του Δημοσίου μειώθηκαν από το 2009 έως το 2013 σχεδόν κατά 30% – από 31 δις σε 22 δις ευρώ. Οι δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες έπεσαν στο ήμισυ, οι κοινωνικές δαπάνες συρρικνώθηκαν μέσα σε μόνο τέσσερα χρόνια πάνω από ένα τέταρτο – και αυτό εν μέσω περιόδου οικονομικής κρίσης, κατά την οποία κανονικά μια χώρα πρέπει να αυξάνει τις δαπάνες της για να αντισταθμίσει τη συρρίκνωση της ιδιωτικής οικονομίας και την αύξηση της φτώχειας. Το έλλειμμα στον προϋπολογισμό σχεδόν απαλείφθηκε, η κυβέρνηση σχεδόν δεν δημιουργεί νέα χρέη. Επιπλέον, το μισθολογικό κόστος μειώθηκε δραστικά μέσα από τις μεταρρυθμίσεις της αγοράς εργασίας. Αυτά ως προς την «επιτυχία». Το τίμημα της «επιτυχίας» αυτής: Το ΑΕΠ έχει πέσει κατά ένα τέταρτο σε σύγκριση με την περίοδο πριν από την κρίση και πριν από τα προγράμματα λιτότητας. Συγκριτικά: Η ελληνική οικονομία με τον τρόπο αυτό συρρικνώθηκε από το 2007 περισσότερο απ' όσο η γερμανική οικονομία στα επτά χρόνια από το 1913 έως το 1920, δηλαδή κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο και την περίοδο της κρίσης του Μεσοπολέμου. Η εσωτερική ζήτηση στην Ελλάδα μέχρι τα τέλη του 2014 είχε πέσει κατά 30%. Το μέσο ετήσιο εισόδημα του Έλληνα μειώθηκε από 14.000 ευρώ σε 9.300 ευρώ, δηλαδή κατά ένα τρίτο. Η δημόσια κατανάλωση της Ελλάδας μειώθηκε κατά 40%, οι επενδύσεις των επιχειρήσεων έπεσαν κατά 70%. Ένα τέταρτο των Ελλήνων είναι άνεργοι, από τους οποίους τα δύο τρίτα μακροχρόνια άνεργοι που δεν λαμβάνουν πλέον επίδομα ανεργίας. Κάθε δεύτερος νέος ψάχνει δουλειά, οι εργαζόμενοι νέοι απασχολούνται σε ποσοστό 21% με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου και σε ποσοστό 26% με μερική απασχόληση. Το ποσοστό φτώχειας ανερχόταν επίσημα το 2013 σε 26%, όταν το εισοδηματικό όριο για να χαρακτηριστεί κάποιος φτωχός μειώθηκε το 2009 σε 5.000 ευρώ από 6.900 ευρώ ετησίως. Όλο και περισσότεροι άνθρωποι δεν διαθέτουν τους απαραίτητους πόρους για τρόφιμα, ρεύμα, θέρμανση και στέγη. Εκατομμύρια Έλληνες έχουν μόνο σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη. Ένα τέταρτο των παιδιών της Αθήνας πηγαίνει πεινασμένο στο σχολείο.¹ Ωστόσο, όλες αυτές οι προσπάθειες οικονομικής λιτότητας δεν απέδωσαν: Παρά το κούρεμα

1. Βλ. «A quarter of schoolchildren in Athens going hungry, poll finds», στην Ekathimerini.com, 11/2/2015, <http://bit.ly/11MU5Cf>.

του χρέους κατά 100 δις ευρώ, το ελληνικό δημόσιο χρέος συνέχισε να αυξάνεται. Το 2010 ανερχόταν σε 120% του ΑΕΠ, στα τέλη του 2014 είχε φτάσει σχεδόν το 180%. Όλα αυτά είναι κυρίως αποτέλεσμα των όρων που επέβαλαν η ΕΕ και το ΔΝΤ:² οικονομική κρίση, κοινωνική καταστροφή, αυξανόμενο χρέος. Λόγω αυτών των δεδομένων ο ΣΥΡΙΖΑ απαιτεί αλλαγή πολιτικής. Διότι το πρόγραμμα της Τρόικας απέτυχε, μια και οι πιστωτές διαρκώς υποτιμούσαν τις συνέπειες της πολιτικής της λιτότητας. Οι λανθασμένες προβλέψεις της Τρόικας το αποδεικνύουν. Ένα παράδειγμα: Τον Απρίλιο του 2011 το ΔΝΤ προέβλεψε για το 2011 συρρίκνωση της ελληνικής οικονομίας κατά 3% και για το 2012 οικονομική ανάπτυξη 1%. Στην πραγματικότητα, έπεσε το ΑΕΠ και τις δύο χρονιές κατά 7% ετησίως.

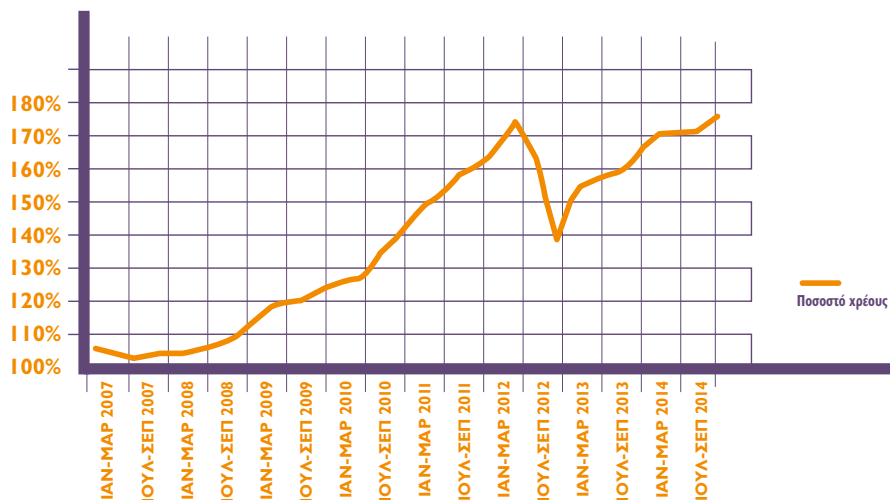
Εικόνα 1: Εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας από το 2007 μέχρι το 2014 (σε ποσοστά ανά τρίμηνο)

Πηγή: euro-area-statistics.

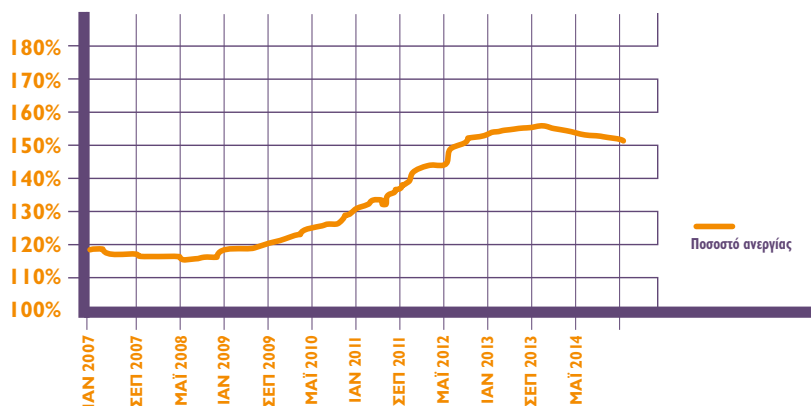
2. Gechert – Sebastian-Rannenberg – Ansgar, «The costs of Greece's fiscal consolidation, Policy Brief», March 2015, Institut für Makroökonomie und Konjunkturforschung, Düsseldorf 2015, <http://bit.ly/IJehIP4>.

Εικόνα 2: Εξέλιξη του δημόσιου χρέους από το 2007 μέχρι το 2014
Ποσοστό χρέους επί του ΑΕΠ

Πηγή: euro-area-statistics.

Εικόνα 3: Εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας από
τον Μάιο του 2007 μέχρι και το 2014

Πηγή: euro-area-statistics.

ΓΙΑΤΙ ΑΠΟΡΡΙΠΤΕΙ Ο ΣΥΡΙΖΑ ΤΟΥΣ ΟΡΟΥΣ ΤΗΣ ΛΙΤΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ ΧΡΟΝΙΑ

Η Τρόικα των δανειστών απαίτησε από την Ελλάδα, με βάση τον αρχικό σχεδιασμό, ένα ονομαζόμενο «πρωτογενές πλεόνασμα» (ισοζύγιο προϋπολογισμού χωρίς την πληρωμή των τόκων) του 3% του ΑΕΠ για το έτος 2015, 4,6% για τα έτη 2016 και 2017 και 4,2% για τα επόμενα έτη. Αυτό σημαίνει ότι, χωρίς την καταβολή τόκων στους πιστωτές, ο δημόσιος προϋπολογισμός θα πρέπει να παρουσιάζει ένα πλεόνασμα πάνω από 4% του ΑΕΠ και μάλιστα για τα επόμενα είκοσι χρόνια. Η κατεστραμμένη Ελλάδα πρέπει να επιτύχει αυτό το μόνιμο πλεόνασμα για την εξυπηρέτηση του χρέους και μόνο. Πέραν αυτού, με βάση το πρόγραμμα της Τρόικας η Ελλάδα θα λάβει κι άλλα δάνεια –και πρέπει να δεχτεί και νέους όρους λιτότητας– για να μπορέσει να εξυπηρετήσει τα παλαιότερα χρέη της. Ο ΣΥΡΙΖΑ απορρίπτει τέτοιου είδους ρυθμίσεις. Επιδιώκει λιγότερη λιτότητα, προκειμένου να αποδεδουλευτούν χρήματα για κοινωνικές δαπάνες και προώθηση της ελληνικής οικονομίας.

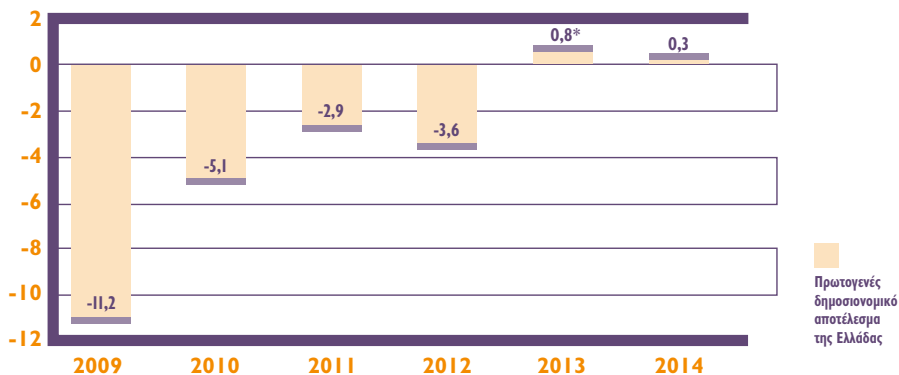
«Θέλουμε να χαλαρώσουν οι όροι της λιτότητας για να δώσουμε τη δυνατότητα στην Ελλάδα να αναπνεύσει. Με βάση την ισχύουσα συμφωνία, πρέπει η Ελλάδα να έχει τα επόμενα χρόνια υψηλά δημοσιονομικά πλεονάσματα και να λάβει ακόμα περισσότερα δάνεια. Και πού χρησιμοποιούνται αυτά τα πλεονάσματα και τα νέα δάνεια; Στην εξυπηρέτηση του χρέους που σωρεύεται! Αυτό αποτελεί οικονομική παράνοια. Η Ελλάδα λαμβάνει βοήθεια δισεκατομμυρίων και εξοντώνεται από τη λιτότητα, μόνο και μόνο για να εξυπηρετήσει ένα βουνό χρεών, που αντί να μικραίνει μεγαλώνει».³

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΕΛΛΕΙΜΜΑ/ΠΛΕΟΝΑΣΜΑ:

Όταν από τα ετήσια έσοδα μιας κυβέρνησης αφαιρεθούν τα έξοδα λαμβάνουμε είτε ένα αρνητικό αποτέλεσμα (έλλειμμα προϋπολογισμού), είτε ένα θετικό αποτέλεσμα (πλεόνασμα προϋπολογισμού), είτε τέλος ο προϋπολογισμός είναι ισοσκελισμένος (έσοδα = έξοδα). Το έλλειμμα στον προϋπολογισμό σημαίνει ότι, για το έτος αυτό, το κράτος θα χρειαστεί να δανειστεί δημιουργώντας νέο χρέος. Αν αφαιρέσουμε από τις συνολικές δαπάνες τα έξοδα για την πληρωμή των τόκων, λαμβάνουμε το πρωτογενές ισοζύγιο = έσοδα μείον έξοδα χωρίς τους τόκους.

3. Γιάννης Μηλιός, σύμβουλος Οικονομικών του ΣΥΡΙΖΑ, παράθεμα από *Berliner Zeitung*, 13/1/2014.

Πρωτογενές δημοσιονομικό αποτέλεσμα της Ελλάδας σε ποσοστό του ΑΕΠ

*χωρίς τις δημόσιες δαπάνες για τη στήριξη των τραπεζών

Πηγές: ΔΝΤ, Υπουργείο Οικονομικών της Ελλάδας.

ΤΙ ΛΕΝΕ ΔΙΑΣΗΜΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΙ

Δεν είναι μόνο τα πολιτικά και κοινωνικά κινήματα σε όλη την Ευρώπη, τα οποία εδώ και καιρό επικρίνουν τη στρατηγική της «λιτότητας» και της «ανταγωνιστικότητας», που επιβάλλεται ιδίως από τη γερμανική κυβέρνηση. Και στις ΗΠΑ παρακολουθούν συχνά με έκπληξη την κατάσταση: «Η στρατηγική της ΕΕ αποτελεί οικονομική τρέλα», είπε στις αρχές Ιανουαρίου ο Γιόζεφ Στίγκλιτς, κάτοχος του Νόμπελ Οικονομίας. Και ο διάσημος οικονομολόγος και επίσης κάτοχος του βραβείου Νόμπελ Πολ Κρούγκμαν έγραψε: «Η άποψη ότι η Ευρώπη έχει μια σκληρή αλλά λειτουργική οικονομική στρατηγική, η οποία απειλείται μόνο από Έλληνες ψηφοφόρους, δεν ισχύει σε καμία περίπτωση. Στην πραγματικότητα, η Ευρώπη βρίσκεται σε αδιέξοδο. Αν κάνουν κάτι οι Έλληνες, μάλλον χάρη κάνουν στην Ευρώπη, αφυπνίζοντας την».⁴ Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) χαρακτηρίζει την Ευρώπη «τον μεγαλύτερο κίνδυνο για την παγκόσμια οικονομία». Ωστόσο, η οικονομική αυτή ελίτ των βιομηχανικών χωρών, επικρίνοντας την πολιτική της ΕΕ για την Ελλάδα, δεν

4. Krugman, Paul, «Europe's Trap», στη *New York Times*, 5/1/2015, <http://nyti.ms/1TtXoIW>.

αναφέρεται στις κοινωνικές συνέπειες της πολιτικής αυτής, αλλά στις επιδράσεις της στην οικονομία, δηλαδή στις αρνητικές συνέπειες αυτής της πολιτικής για την οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα και την Ευρώπη.

ΠΟΙΟ ΗΤΑΝ ΤΟ ΕΚΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΣΥΡΙΖΑ

Το πρόγραμμα του ΣΥΡΙΖΑ είχε τέσσερα βασικά σημεία:

1. Καταπολέμηση της ανθρωπιστικής κρίσης στη χώρα. Παροχή δωρεάν ρεύματος σε 300.000 φτωχά νοικοκυριά, επισιτιστική βοήθεια σε αυτούς που έχουν ανάγκη. Επιπλέον, θα αντιμετωπιστεί το σοβαρό πρόβλημα των αστέγων. Θα δοθεί στους αστέγους ένα επίδομα στέγασης τριών ευρώ ανά τετραγωνικό μέτρο, που θα τους επιτρέψει να κατοικήσουν σε ένα από τα πολλά άδεια διαμερίσματα. Οι συνταξιούχοι με λιγότερο από 700 ευρώ θα λαμβάνουν 13 συντάξεις τον χρόνο αντί 12 – πριν από τα μνημόνια ήσαν 14.
2. Πρόβλημα της ιδιωτικής υπερχρέωσης: Πολλά ελληνικά νοικοκυριά έχουν υπερχρεωθεί λόγω κρίσης και μνημονίων. Με βάση το σχέδιο του ΣΥΡΙΖΑ η εξυπηρέτηση του ιδιωτικού χρέους των νοικοκυριών δεν μπορεί να υπερβαίνει το ένα τρίτο του εισοδήματός τους. Όλα τα χρέη που υπερβαίνουν αυτό το όριο θα παγώνουν μέχρις ότου είναι δυνατή η εξυπηρέτηση του συνολικού χρέους. Τις ζημιές που προκύπτουν από αυτό για τις πιστωτικές τράπεζες, θα τις καλύψει το κράτος από τους πόρους των ταμείων για τη σταθεροποίηση των τραπεζών. Τα ταμεία αυτά έχουν τα χρήματα που έδωσε η ΕΕ στην Ελλάδα για τη στήριξη των ελληνικών τραπεζών. Υπάρχει αχρησιμοποίητο υπόλοιπο γύρω στα 10 δις ευρώ.
3. Αναδιάρθρωση του κράτους: Εδώ εντάσσονται μέτρα όπως η μείωση των υπουργείων από δεκαοκτώ σε δέκα ή η καταπολέμηση της διαφθοράς και της φοροδιαφυγής. Ο ίδιος ο ΣΥΡΙΖΑ θεωρεί ότι στους τομείς αυτούς θα είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικός. Η χαλαρή καταπολέμηση της φοροδιαφυγής των τελευταίων χρόνων οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στα κόμματα εξουσίας που κυβερνούν την Ελλάδα εδώ και δεκαετίες. Κατά τον ΣΥΡΙΖΑ, τα κόμματα αυτά αποτελούν σταθερό τμήμα του συστήματος της διαφθοράς και του νεποτισμού (ρουσφετιού). Έτσι λείπει κάθε πολιτική βούληση καταπολέμησης αυτών των φαινομένων.
4. Αναθέρμανση της οικονομίας και ενίσχυση των εργασιακών δικαιωμάτων: Θα σταματήσει η μείωση των μισθών, προκειμένου να αυξηθεί η εσωτερική ζήτηση. Για τον λόγο αυτό, ο ελάχιστος μισθός, που μειώθηκε μέσα στην κρίση, θα αυξηθεί και πάλι σταδιακά από τα 586 στα 750 ευρώ τον

μήνα. Επιπλέον, θα ενισχυθούν τα συνδικάτα και το σύστημα γενικών συλλογικών συμβάσεων εργασίας. Η προηγούμενη κυβέρνηση, προκειμένου να μειώσει το μισθολογικό κόστος, είχε μεταφέρει τη διαπραγμάτευση για τους μισθούς στο επίπεδο των επιχειρήσεων έτσι ώστε οι εργαζόμενοι να εκβιάζονται πιο εύκολα. Ο ΣΥΡΙΖΑ ωστόσο παραπέμπει στο γεγονός ότι παρά τη σημαντική μείωση των μισθών δεν έχουν αυξηθεί οι εξαγωγές της Ελλάδας: Στα τέλη του 2014 ήσαν οκτώ ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από το 2008. Ο ΣΥΡΙΖΑ «ποντάρει» λοιπόν όχι στους χαμηλούς μισθούς, αλλά στην αύξηση της παραγωγικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων, που επιτυγχάνεται με υψηλότερες επενδύσεις, καλύτερη νομοθεσία και λιγότερη γραφειοκρατία και διαφθορά.

ΠΩΣ ΗΘΕΛΕ Ο ΣΥΡΙΖΑ ΝΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ

Με βάση τους υπολογισμούς του ΣΥΡΙΖΑ, η εφαρμογή ενός τέτοιου προγράμματος κοστολογείται για τον πρώτο χρόνο σε 12 δις ευρώ. 3 δις θα προέλθουν από την είσπραξη καθυστερούμενων φόρων που έχουν φτάσει τα 70 δις, και ακόμα 3 δις από την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και του λαθρεμπορίου καυσίμων – η σημερινή κυβέρνηση εκτιμά ότι το κράτος χάνει ετησίως πάνω από 12 δις ευρώ σε αυτούς τους τομείς. Ο ΣΥΡΙΖΑ θέλει να πάρει επιπλέον 3 δις ευρώ από τα ταμεία που χρηματοδοτεί η ΕΕ για τη σταθεροποίηση των τραπεζών και ακόμα 3 δις ευρώ από τα διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία της ΕΕ.

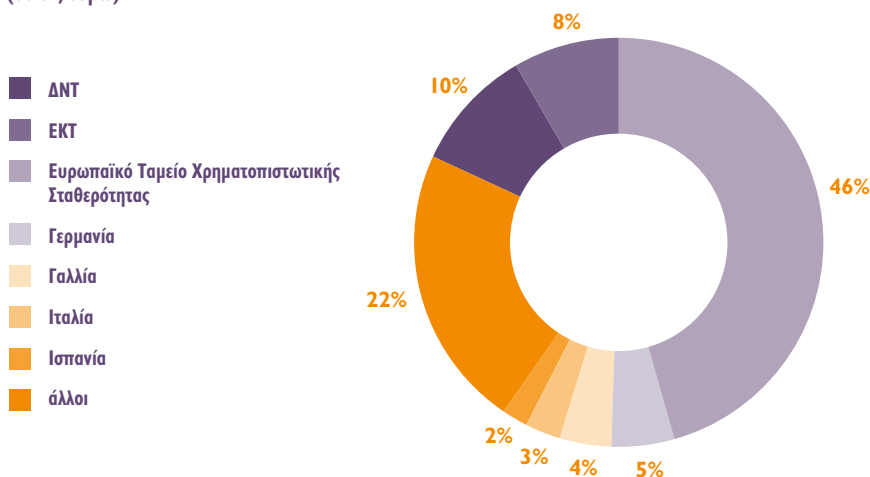
ΓΙΑΤΙ Ο ΣΥΡΙΖΑ ΖΗΤΑΕΙ ΚΟΥΡΕΜΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Μέσα σε τέσσερα χρόνια η Ελλάδα έχει λάβει από τους διεθνείς πιστωτές δάνεια περίπου 230 δις ευρώ – τέτοια ποσά και σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα δεν έχουν χορηγηθεί ποτέ ξανά σε άλλο κράτος. Επιπλέον, έχει γίνει και μια διαγραφή χρέους ύψους 100 δις ευρώ. Ωστόσο, στο ίδιο χρονικό διάστημα, το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από 120% σε 180% του ΑΕΠ. Γιατί; Η απάντηση προκύπτει από τον σχεδιασμό των «προγραμματικών βοήθειας» για την Ελλάδα: Από τα περίπου 230 δις ευρώ δανείων για το Δημόσιο (142 δις ευρώ από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας [EFSF], 53 δις ευρώ από διμερή δάνεια με κράτη της ΕΕ, 24 δις ευρώ από το ΔΝΤ) μόνο ένα 10% περίπου εισέρρευσε στον τακτικό προϋπολογισμό του κράτους – δηλαδή χρησιμοποιήθηκε για μισθούς, συντάξεις, κοινωνικές δαπάνες, υποδομές κτλ. Το υπόλοιπο ποσό

χρησιμοποιήθηκε, λίγο πολύ, για την εξυπηρέτηση και αποπληρωμή παλαιού χρέους και τη στήριξη του χρηματοπιστωτικού κλάδου.⁵

Ως αντάλλαγμα για τα δάνεια, η Ελλάδα αναγκάστηκε να εφαρμόσει όρους λιτότητας και μεταρρυθμίσεων. Αυτοί οι όροι έπνιξαν την οικονομία. Το αποτέλεσμα: Αυξανόμενο δημόσιο χρέος. Για τον λόγο αυτό ο ΣΥΡΙΖΑ ζητούσε αρχικά μια διαγραφή του χρέους κατά 50%. Αν δεν γίνει αυτή η διαγραφή, η Ελλάδα θα απειληθεί σύντομα και πάλι από χρεοκοπία. Και ο επικεφαλής του Γερμανικού Ινστιτούτου Οικονομικής Έρευνας (DIW) Μαρσέλ Φράτσερ συμμερίζεται αυτή τη θέση, ζητώντας τη διαγραφή κατά το ήμισυ του χρέους της Ελλάδας.⁶ Μια τέτοια διαγραφή χρέους θα έπληττε κυρίως τους θεσμικούς πιστωτές: Σχεδόν 80% του ελληνικού χρέους είναι προς την ΕΕ και το ΔΝΤ (EFSF: 142 δις ευρώ, κράτη της ΕΕ: 53 δις ευρώ, ΕΚΤ: 27 δις ευρώ, ΔΝΤ: 24 δις ευρώ). Το ΔΝΤ αντιμετωπίζει θετικά την περίπτωση διαγραφής μέρους του χρέους, ωστόσο το ίδιο δεν είναι διατεθειμένο να παραιτηθεί από τις απαιτήσεις του.

Εικόνα 4: Συμμετοχή των πιστωτών στο δημόσιο χρέος της Ελλάδας (σε δις ευρώ)

Στοιχεία: Σεπτέμβριος 2014.

Πηγή: ΕΚΤ, EFSF, Υπουργείο Οικονομικών της Ελλάδας.

5. Βλ. Mouzakis, Yiannis, «Where did all the money go?», στο MacroPolis, 5/1/2015, <http://bit.ly/1Ap7rSV>.

6. «Ο επικεφαλής του DIW απαιτεί: Η Γερμανία πρέπει να χαρίσει μέχρι 50 δις ευρώ στην Ελλάδα», στο Spiegel-online, 9/1/2015, <http://bit.ly/1L7wLVG>.

ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΣΥΝΗΘΙΣΤΗ ΜΙΑ ΤΕΤΟΙΟΥ ΕΙΔΟΥΣ ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΧΡΕΟΥΣ

Το 1953, στη διάσκεψη του Λονδίνου για το χρέος, οι διεθνείς πιστωτές, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, συμφώνησαν να διαγράψουν περίπου το μισό από το προπολεμικό και πολεμικό χρέος της Γερμανίας προς τα κράτη και τους ιδιώτες επενδυτές. Εκτός αυτού, το υπόλοιπο χρέος ρυθμίστηκε με ένα είδος «ρήτρας ανάπτυξης»: Η εξυπηρέτηση του χρέους της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας δεν θα ξεπερνούσε το 3% των εσόδων από τις εξαγωγές. Ο ΣΥΡΙΖΑ ζητάει μια αντίστοιχη ρήτρα και για την Ελλάδα. Τελικά, λοιπόν, διαπιστώνει κανείς ότι η διαγραφή ή όχι του χρέους, η χρεοκοπία ή όχι της Ελλάδας, αποτελεί πολιτικό ζήτημα.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΜΙΑΣ ΔΙΑΓΡΑΦΗΣ ΧΡΕΟΥΣ (ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΔΕΝ ΕΥΣΤΑΘΟΥΝ)

Η ΕΕ και ιδίως η γερμανική κυβέρνηση απορρίπτουν τη διαγραφή του χρέους. Έτσι, ο Γερμανός επίτροπος της ΕΕ, Γκίντερ Ότινγκερ, αποκλείει μια διαγραφή χρέους, καθώς αυτή θα αποτελούσε λάθος μήνυμα για άλλες χώρες με χρέος, όπως για παράδειγμα η Πορτογαλία. Ωστόσο, κατά μιας διαγραφής χρέους ακούγονται και τελείως διαφορετικά επιχειρήματα. Ακολουθώντας παρουσιάζουμε τα πιο συνηθισμένα και διερευνούμε την ορθότητά τους.

Ι) «Οι Γερμανοί φορολογούμενοι δεν θα πρέπει να κληθούν να πληρώσουν τα χρέη της Ελλάδας»

Ως προς αυτό πρέπει να πούμε τα εξής:

Καταρχάς, τα γερμανικά δάνεια προς την Ελλάδα δεν προέρχονται από τα φορολογικά έσοδα. Η γερμανική κυβέρνηση δανείζεται αυτά τα χρήματα και στη συνέχεια τα δανείζει στις «χώρες που έχουν κρίση». Οι χώρες αυτές πληρώνουν τόκους. Με αυτή την έννοια, ο «φορολογούμενος» δεν έχει ακόμα πληρώσει τίποτα.

Δεύτερον, μια διαγραφή του χρέους της Ελλάδας είναι απόλυτα αντιμετωπίσιμη οικονομικά τόσο για τη Γερμανία, όσο και για την ΕΕ. Με βάση τα ευρωπαϊκά μεγέθη, τα 320 δις ευρώ του ελληνικού χρέους είναι «αστείο ποσό» – αντιστοιχούν περίπου σε 3% του ΑΕΠ της Ευρωζώνης. Αρχικά η ελληνική κυβέρνηση ήθελε τη διαγραφή του μισού της χρέους, δηλαδή ενός ποσού που αντιστοιχεί στο 1,5% του ΑΕΠ της Ευρωζώνης.

Και γενικά, τι όφελος έχει ο «φορολογούμενος» από τη συνεχή καθυστέρηση της χρεοκοπίας της Ελλάδας και την παράταση της συμφοράς της; Και ποιο το όφελος για αυτόν όταν η Ελλάδα χρεοκοπήσει οριστικά και δεν θα μπορεί να πληρώσει πλέον καθόλου τα χρέη της; Τελικά, η διαγραφή του χρέους αποτελεί και για τον Γερμανό φορολογούμενο την πιο φθηνή εναλλακτική λύση.⁷

Το επιχείρημα με τον «φορολογούμενο» κατατάσσει τους ανθρώπους με βάση την εθνικότητά τους, κατά το πρότυπο «κάθε φορολογούμενος πρέπει να αισθάνεται ως ένα μικρός υπουργός Οικονομικών της χώρας του». Όποιος σκέφτεται έτσι, έχει τους λάθος εχθρούς: τους Έλληνες, τους Γερμανούς, τους Ισπανούς, τους Πορτογάλους, τους Γάλλους κ.ο.κ. Και έχει και τους λάθος φίλους: την κυβέρνησή του και την ντόπια ελίτ. Το παλιό ρητό «σύνορα δεν υπάρχουν ανάμεσα στα έθνη, αλλά ανάμεσα στους πάνω και τους κάτω» ισχύει ακόμα. Διότι, στην πραγματικότητα, οι συγκρούσεις στη Ευρώπη δεν είναι «Ελλάδα κατά Γερμανίας» ή «Ιταλία κατά Ολλανδίας» κτλ. Πρόκειται για «φτωχούς κατά πλουσίων», για «εξαρτημένη εργασία κατά κεφαλαίου», πρόκειται δηλαδή για το γεγονός ότι οι δαπάνες του κράτους χρησιμοποιούνται για τη στήριξη των κεφαλαιούχων αντί για τη χρηματοδότηση κοινωνικών μέτρων. Οι απλοί άνθρωποι πρέπει να γίνουν φθηνότεροι, να ζουν σε λιτότητα, να μην απαιτούν αμοιβή, να εργάζονται περισσότερο, να γίνουν ανταγωνιστικότεροι (βλ. γερμανική «Ατζέντα 2010»), προκειμένου οι επενδύσεις στην Ευρώπη να γίνουν πιο κερδοφόρες. Η «διάσωση του ευρώ» αποσκοπεί στην αύξηση των αποδόσεων των επενδύσεων. Για να επιτευχθεί αυτό, πρέπει οι μεν να πληρώνουν και να εργάζονται, οι δε να εισπράττουν. Κι αυτό σε καθεμιά χώρα.

2) «Μια διαγραφή χρέους δεν θα είχε αποτέλεσμα»

Αυτό ισχύει εν μέρει, αν δει κανείς το χρέος της Ελλάδας μόνο απέναντι στα κράτη της ΕΕ (53 δις ευρώ) και στο ταμείο διάσωσης EFSF (142 δις ευρώ). Για τα δάνεια αυτά, η καταβολή τόκων και χρεολυσίων αρχίζει από το 2020 και μετά. Μόνο κάποια πολύ μικρά ποσά τόκων πρέπει να πληρώσει ήδη από τώρα η Ελλάδα, αλλά πρόκειται για αμελητέου ύψους ποσά. Αν διαγραφούν αυτά τα χρέη, δεν θα διευκολυνθεί ουσιαστικά η Ελλάδα για τα αμέσως επόμενα χρόνια. Η αντίρρηση, λοιπόν, είναι δικαιολογημένη: Όσον αφορά το χρέος προς το EFSF και τα κράτη της ΕΕ, η διαγραφή, βραχυπρόθεσμα, δεν επιφέρει καμία ελάφρυνση. Βέβαια, από το 2020 και μετά τα

7. Βλ. DZ Bank Research, «Der Schuldenschnitt ist die günstigere Option (Το κούρεμα του χρέους είναι η πιο συμφέρουσα εναλλακτική)», 4/3/2015.

πράγματα αλλάζουν και για το τμήμα αυτό του χρέους. Ας κοιτάξουμε ωστόσο ποια είναι η κατάσταση για τα δάνεια των άλλων πιστωτών.

Περίπου 50 δις ευρώ οφείλει η Ελλάδα στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Τα χρέη αυτά πρέπει ήδη από τώρα να εξυπηρετούνται. Φέτος κιάλας καθίστανται ληξιπρόθεσμα τόκοι και τοκοχρεολύσια αρκετών δις ευρώ. Εδώ, λοιπόν, και βραχυπρόθεσμα μια διαγραφή χρέους θα είχε κάποιο αποτέλεσμα. Ωστόσο, η ΕΚΤ και το ΔΝΤ, με βάση τα καταστατικά τους, δεν επιτρέπεται να διαγράψουν χρέος.

Αν δεν θέλει κανείς να αλλάξει τα καταστατικά αυτά, η λύση είναι πάνω στο τραπέζι: Τα κράτη της ΕΕ ή το ταμείο διάσωσης του ευρώ (ΕFSF) αναλαμβάνουν το χρέος προς την ΕΚΤ και το ΔΝΤ, διαγράφουν μέρος του (έχουν τέτοια δυνατότητα), μειώνουν τους τόκους, παγώνουν το χρέος, συνδέουν την εξυπηρέτησή του με την οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας, και ό,τι άλλο χρειαστεί. Η πιθανότητα να δοθεί ή όχι μια τέτοια λύση δεν σχετίζεται βασικά με οικονομικούς, αντικειμενικούς περιορισμούς· αντιθέτως, αποτελεί μια πολιτική απόφαση. Μη διαγράφοντας το χρέος της Ελλάδας, μπορούν να διατηρούν συνεχώς τη πίεση προς την Ελλάδα και να ελέγχουν την πολιτική της χώρας. Διότι, χωρίς κούρεμα του χρέους, η Ελλάδα θα χρειάζεται συνεχώς νέα δάνεια από την ΕΕ και θα τα λαμβάνει μόνο εφόσον συνεχίσουν να εφαρμόζονται εκεί οι αποκαλούμενες «μεταρρυθμίσεις» (ελαστικοποίηση της αγοράς εργασίας, ιδιωτικοποιήσεις, απολύσεις, αποδυνάμωση των συνδικάτων, περικοπές κτλ.). Σε αυτό ακριβώς θέλει να βάλει ένα τέλος η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ – και αυτό ακριβώς δεν επιτρέπουν η γερμανική κυβέρνηση και οι ελεγκτές της Ελλάδας. Αντιθέτως, επιδιώκουν να επιβληθεί η «πολιτική των μεταρρυθμίσεων» σε ολόκληρη την Ευρώπη.

3) «Στην Ελλάδα έχει γίνει ήδη ένα κούρεμα»

Το 2012 έγινε, πράγματι, ένα κούρεμα του ελληνικού χρέους. Το κούρεμα αυτό αφορούσε τα δάνεια από ιδιώτες πιστωτές (τράπεζες, εταιρείες επενδύσεων κεφαλαίου, ασφαλιστικές εταιρείες), οι οποίοι παραιτήθηκαν από τις απαιτήσεις τους ύψους 100 δις ευρώ – έτσι λέγεται. Με το κούρεμα αυτό, με βάση τον σχεδιασμό, θα μειωνόταν το χρέος της Αθήνας από 160% σε 120% για το χρονικό διάστημα 2011-2020. Όμως:

Καταρχάς, το γεγονός ότι έχει γίνει ήδη ένα κούρεμα δεν αποτελεί από μόνο του επιχείρημα κατά ενός δεύτερου κουρέματος, εφόσον το χρειαστεί η Ελλάδα.

Δεύτερον, το χρέος δεν μειώθηκε πραγματικά κατά 100 δις ευρώ. Διότι η Ελλάδα χρειάστηκε να δανειστεί κι άλλα δις ευρώ από την ΕΕ για να καταβάλει τις αντισταθμιστικές πληρωμές στους πιστωτές που είχαν συμμετάσχει στη διαγραφή του χρέους και για να σταθεροποιήσει τις δικές της τράπεζες, οι οποίες ήταν στα πρόθυρα της χρεοκοπίας μετά την παραίτηση από τις απαιτήσεις τους. Τελικά, το δημόσιο χρέος της Ελλάδας μειώθηκε μόνο βραχυπρόθεσμα κατά 50 δις ευρώ.

Τρίτον, το ζητούμενο τότε δεν ήταν μέσω της διαγραφής του χρέους να απελευθερωθούν χρήματα για υποδομές, κοινωνικές ανάγκες κ.ά. Στόχος του εγχειρήματος ήταν να καταστεί το χρέος της Ελλάδας «ανεκτό». Διαγράφηκε μόνο αυτό το τμήμα του χρέους που θεωρήθηκε ότι, έτσι κι αλλιώς, δεν θα ήταν δυνατόν να πληρωθεί. Το υπόλοιπο χρέος διατηρήθηκε. Με το κούρεμα θα δινόταν στην Ελλάδα η δυνατότητα να εξυπηρετήσει κανονικά το υπόλοιπο χρέος της. Αυτό ήταν η «διάσωση»: Οι απαιτήσεις των πιστωτών θα έπρεπε να διασφαλιστούν, και έτσι η χώρα έπρεπε να αποδεχτεί νέες κοινωνικές περικοπές.

Κερδισμένοι τελικά βγήκαν οι ιδιώτες πιστωτές, δηλαδή οι τράπεζες και οι εταιρείες επενδύσεων κεφαλαίου. Πριν από την κρίση είχαν δανείσει χρήματα στην Ελλάδα – στα τέλη του 2009, γαλλικές τράπεζες είχαν δανείσει την Ελλάδα σχεδόν 80 δις ευρώ, γερμανικές τράπεζες 45 δις ευρώ και ολλανδικές τράπεζες πάνω από 12 δις. Με το κούρεμα δεν χρειάστηκε να διαγράψουν το σύνολο των απαιτήσεών τους· αντιθέτως, διέσωσαν ένα τμήμα των χρημάτων τους καθώς παρενέβησαν η ΕΕ και το ΔΝΤ. Το αποτέλεσμα είναι ότι το χρέος της Ελλάδας είναι πια προς την ΕΕ και το ΔΝΤ, και οι ιδιώτες επενδυτές τη γλύτωσαν κανονικά.

4) «Η Ελλάδα πρέπει να τηρήσει τις συμφωνίες»

Κι αυτό από μόνο του δεν αποτελεί επιχείρημα. Οι συμφωνίες μπορούν να τροποποιούνται. Και για την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας έγινε το 1953 μια μεγάλη διαγραφή χρέους, προκειμένου να ενισχυθεί η οικονομία της χώρας. Κατά τα άλλα, το αναγκαστικό δάνειο, με το οποίο το Τρίτο Ράιχ στον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο έβγαλε εκατομμύρια από την Ελλάδα, δεν εξοφλήθηκε ποτέ. Μη λέμε, λοιπόν: «Οι συνθήκες πρέπει να τηρούνται». Επιπλέον, πρέπει να παρατηρήσουμε: Μέχρι τώρα (στοιχεία: Απρίλιος 2015) η ελληνική κυβέρνηση έχει τηρήσει όλες τις δεσμεύσεις της και έχει εξοφλήσει έγκαιρα όλες τις δόσεις των δανείων, παρότι από τον Αύγουστο του 2014 δεν έχει λάβει κανένα δάνειο από την ΕΕ και το ΔΝΤ.

5) «Μα έχουμε ήδη βοηθήσει την Ελλάδα»

Πρώτον, τι σημαίνει στην περίπτωση αυτή βοήθεια; Στην Ελλάδα δεν δόθηκε ελεημοσύνη, αλλά δάνειο. Αν τα δάνεια αποτελούσαν βοήθεια, κάθε τράπεζα θα ήταν ανθρωπιστικό ίδρυμα. Τα δάνεια των χωρών της ΕΕ προς την Ελλάδα δεν χρησιμοποιούνται για να αποφευχθεί η συμφορά στη ζωή των ανθρώπων. Στόχος των δανείων ήταν, καταρχάς, να προστατέψουν τους ιδιώτες πιστωτές της Ελλάδας από μεγάλες απώλειες: Το 2010 εμπορικές τράπεζες της Ευρωζώνης είχαν δώσει στην Ελλάδα δάνεια που ξεπερνούσαν τα 120 δις ευρώ. Από την άλλη, ήθελαν να αποφύγουν τη χρεοκοπία της Ελλάδας για να σταθεροποιήσουν την Ευρωζώνη, που αποτελεί τη βάση της οικονομικής επιτυχίας, ιδίως της Γερμανίας. Άρα, η ΕΕ δεν διέσωσε την Ελλάδα από τη χρεοκοπία, αλλά η ίδια διασώθηκε από τις συνέπειες μιας χρεοκοπίας της Ελλάδας. Τα «δάνεια βοήθειας» δεν αποτελούσαν βοήθεια, αλλά επένδυση. Προκειμένου αυτή να είναι αποδοτική, πρέπει ο κόσμος στην Ελλάδα να υποστεί τις συνέπειες.

Δεύτερον, η Ελλάδα έλαβε «δάνεια βοήθειας» για να μπορέσει να εξυπηρετήσει τα υπέρογκα χρέη της. Οι όροι λιτότητας, ωστόσο, έχουν οδηγήσει την ελληνική οικονομία στην κατάρρευση. Κατά συνέπεια, η Ελλάδα συνεχίζει να χρειάζεται κάποιας μορφής υποστήριξη – είτε νέα δάνεια για να εξυπηρετήσει τα παλαιά, είτε μια διαγραφή χρέους. Η απαίτηση από την Ελλάδα να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της –και μάλιστα, χωρίς περαιτέρω υποστήριξη– είναι απλούστατα μη ρεαλιστική.

6) «Κι όμως, η Ελλάδα μπορεί να πληρώσει»

Με βάση τους υπολογισμούς κάποιων οικονομολόγων, το ελληνικό κράτος είναι σε θέση να εξυπηρετήσει το χρέος του. Διότι, τελικά, καθοριστικό δεν είναι το απόλυτο ύψος του χρέους (περίπου 320 δις ευρώ ή 175% του ελληνικού ΑΕΠ), αλλά η δυνατότητα της Ελλάδας κάθε χρόνο να πληρώνει τους τόκους και τα χρεολύσια, δηλαδή η «βιωσιμότητα του χρέους» της. Και αυτή υφίσταται. Μόνο το 2015 είναι πιθανό να εμφανιστεί κάποιο πρόβλημα, καθώς πρέπει να πληρωθούν πολύ υψηλά χρεολύσια προς το ΔΝΤ και την ΕΚΤ. Τα επόμενα χρόνια η κατάσταση θα είναι πιο χαλαρή.

Η Ελλάδα λοιπόν μπορεί να εξυπηρετήσει τα χρέη της και δεν χρειάζεται κανένα κούρεμα. Πώς καταλήγουν οι οικονομολόγοι σε αυτό το συμπέρασμα; Η εξήγηση προκύπτει από την Εικόνα 5 (σελ. 26), στην οποία παρουσιάζονται οι οικονομικές υποχρεώσεις της Ελλάδας από το 2013 και μετά.

Εικόνα 5: Οικονομικές υποχρεώσεις της Ελλάδας από το 2013 μέχρι το 2019

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Πληρωμή τόκων σε δις ευρώ*	4,5	5,1	7,1	8,4	8,9	9,6	9,7
Πληρωμή τόκων σε % του ΑΕΠ	2,5	2,8	3,8	4,3	4,3	4,4	4,2
Πληρωμή χρέους σε % του ΑΕΠ	0	0	8,8	3,8	4,2	1,9	6,2
Πρωτογενές πλεόνασμα**	0,8	1,5	3,0	4,5	4,5	4,2	4,2
Οικονομική ανάπτυξη ονομαστική ***	-5,8	-0,1	3,3	4,9	4,8	4,8	5,4

* Παραδοχή: Η ΕΚΤ κατέχει ελληνικά ομόλογα αξίας πάνω από 20 δις ευρώ. Για αυτά η Ελλάδα πρέπει να καταβάλλει τόκους στην ΕΚΤ. Η παραδοχή: Αυτούς τους τόκους τούς επιστρέφει η ΕΚΤ στη συνέχεια στην Ελλάδα. Οι επιστροφές αυτές έχουν συμφωνηθεί με την ΕΕ, με την προϋπόθεση ότι η Αθήνα τηρεί τους όρους λιτότητας και μεταρρυθμίσεων.

** Απαιτείται από την Τρόικα, σε ποσοστά του ΑΕΠ.

*** Οικονομική ανάπτυξη + ποσοστό πληθωρισμού σε ποσοστά.

Πηγή: Unicredit.

Σχετικά με την πληρωμή του χρέους (χρεολύσιο): Πράγματι, το 2015 απαιτείται ένα υψηλό ποσό, το οποίο η Ελλάδα δεν μπορεί να πληρώσει (8,8% του ΑΕΠ). Στη συνέχεια, η κατάσταση γίνεται πιο χαλαρή. Η Τρόικα είχε αρχικά θεωρήσει ότι η Ελλάδα θα μπορούσε τα επόμενα χρόνια να δανειστεί και πάλι από τις χρηματαγορές και με αυτά τα δάνεια θα πλήρωνε το χρέος – δηλαδή θα υπήρχε μια επιτυχημένη μετάθεση του χρέους χωρίς υπερβολικούς τόκους.

Με βάση αυτή την παραδοχή, η «βιωσιμότητα του χρέους» εξαρτάται από τη δυνατότητα της Ελλάδας να πληρώνει τις απαιτήσεις σε ληξιπρόθεσμους τόκους. Αυτοί οι τόκοι πληρώνονται από το πρωτογενές πλεόνασμα του προϋπολογισμού της χώρας. Πρόκειται για το πλεόνασμα που προκύπτει πριν ακόμα πληρωθούν οι τόκοι (πρωτογενές πλεόνασμα = δημόσια έσοδα μείον δημόσιες δαπάνες χωρίς την πληρωμή των τόκων).

Με άλλα λόγια, το πρωτογενές πλεόνασμα δίνει το ύψος του ποσού που η Ελλάδα πρέπει να διαθέτει ετησίως για την πληρωμή των τόκων, δηλαδή το ποσόν που πρέπει να δίνει ετησίως στους ξένους πιστωτές της. Εδώ το ΔΝΤ κατέληξε σε ένα μέγεθος πάνω από 4% του ΑΕΠ για το 2016 (συγκριτικά: στη Γερμανία: 1,5%). Σε αυτή τη βάση, λοιπόν, η Ελλάδα θεωρείται φερέγγυα και δεν χρειάζεται καμία άλλη διευκόλυνση.

Όμως, καταρχάς, όλοι αυτοί οι υπολογισμοί βασίζονται στην παραδοχή ότι η ελληνική οικονομία από το 2016 θα αναπτύσσεται με ποσοστά ονομαστικής ανάπτυξης (πραγματική οικονομική ανάπτυξη + ποσοστό πληθωρισμού) γύρω στο 5%. Τα μεγέθη είναι ιδιαίτερα αισιόδοξα, ιδίως λόγω του χαμηλού ποσοστού πληθωρισμού στην Ελλάδα. Τα τελευταία χρόνια η Τρόικα έπεφτε μονίμως έξω στις σχετικές της προβλέψεις, και επομένως, έχει υποτιμήσει τις καταστροφικές συνέπειες της πολιτικής της λιτότητας που επιβάλλει.⁸ Έτσι η ελληνική οικονομία συρρικνώθηκε το 2014 κατά 0,4%. Για το 2015 και το 2016 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναμένει μια αύξηση στο 2,2% και 4,3% αντιστοίχως, ποσοστά που και πάλι είναι χαμηλότερα από αυτά που προβλέπονταν στον πίνακα (Εικόνα 5).

Δεύτερον, η Ελλάδα, με βάση τον σχεδιασμό, θα πρέπει τα επόμενα είκοσι χρόνια να έχει ένα πρωτογενές πλεόνασμα διαρκώς πάνω από 4% του ΑΕΠ. Ωστόσο, «με εξαίρεση τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες, καμία χώρα μέχρι σήμερα δεν ήταν σε θέση να εκπληρώσει μια τέτοια απαίτηση», κατά τον Γκίλες Μουκ της Bank of America.⁹

Τρίτον, ακόμα κι αν κατορθώσει η Ελλάδα να πληρώνει κάθε χρόνο τόκους στο εξωτερικό, που θα ανέρχονται σε πάνω από 4% του ΑΕΠ της, αυτό ταυτοχρόνως θα σημαίνει ότι τα χρήματα αυτά θα λείπουν από άλλες δαπάνες – για την προώθηση της οικονομίας ή για την υποστήριξη των κοινωνικών αναγκών. Από το 2015 ως το 2019 θα πρέπει η Ελλάδα, με βάση τον σχεδιασμό, να καταβάλει σχεδόν 44 δις ευρώ στους πιστωτές – το ποσό αντιστοιχεί περίπου στο ένα πέμπτο του ΑΕΠ. Και όλα αυτά σε μια χώρα όπου υπάρχουν πια άνθρωποι που πεινάνε και όπου το ένα τρίτο του πληθυσμού δεν έχει πλέον ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

7) «Μα η ίδια η Ελλάδα φταίει για τα χάλια της»

Μια διαγραφή του χρέους απορρίπτεται και με το επιχείρημα ότι η Ελλάδα δεν τη δικαιούται, καθώς η ίδια είναι υπεύθυνη για την κρίση. Πρώτα τίθεται το ερώτημα: Τι σημαίνει στην περίπτωση αυτή υπεύθυνη; Είναι γεγονός: Η οικονομία της Ελλάδας δεν ήταν αρκετά δυνατή μέσα στον παγκόσμιο ανταγωνισμό. Σε αυτό το πλαίσιο, το κράτος είχε πάρει «πάρα πολλά» δάνεια πριν από την κρίση. Σωστά. Αλλά σε έναν αγώνα δρόμου είναι ο

8. Βλ. σχετικά με τις λάθος προβλέψεις, Flassbeck, Heiner, «Der “gute Weg” Griechenlands, die Zukunft der Troika und die Zukunft der EWU (Ο “καλός δρόμος” για την Ελλάδα, το μέλλον της Τρόικας και το μέλλον της Νομισματικής Ένωσης)», 26/2/2015, <http://bit.ly/1vBgRfu>.

9. Bank of America, Europe Economic Weekly, 20/2/2015.

ηττημένος αυτός «που φταίει»; Σήμερα, όλοι είναι πιο έξυπνοι και διατείνονται ότι γνωρίζουν ποια ήσαν τα λάθη της Ελλάδας στο παρελθόν. Τότε, όμως, όταν η οικονομία ευημερούσε, όλοι επαινούσαν την Ελλάδα.

Δεύτερον, η καταστροφική συρρίκνωση του ΑΕΠ είναι κατά κύριο λόγο το αποτέλεσμα των όρων λιτότητας της Τρόικας, που εφάρμοσε η ελληνική κυβέρνηση. Και δεν εφαρμόστηκαν μόνο οι όροι λιτότητας, εφαρμόστηκε και πλήθος «διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων» που είχαν απαιτηθεί και αφορούσαν τη μείωση της γραφειοκρατίας, την απελευθέρωση των επαγγελματιών, την είσπραξη των φόρων και ιδίως τη μείωση του κόστους εργασίας. Έτσι καταργήθηκαν στην πλειονότητά τους οι κλαδικές και γενικές συλλογικές συμβάσεις εργασίας, και οι εργασιακές διαπραγματεύσεις πέρασαν στο επίπεδο των επιχειρήσεων – εκεί ίσχυε ως ελάχιστο όριο ο κατώτατος μισθός. Ταυτοχρόνως, μειώθηκε ο κατώτατος μισθός στον ιδιωτικό τομέα από 750 ευρώ στα 590 ευρώ. Για τους νέους εργαζόμενους μάλιστα κάτω των 25 ετών έπεσε ο κατώτατος μισθός στα 500 ευρώ. Σε σύνδεση με τον κατώτατο μισθό μειώθηκε και το επίδομα ανεργίας από 460 ευρώ στα 320 ευρώ. Επίσης, χαλάρωσε και η προστασία των εργαζομένων από την απόλυση. Τα περισσότερα επιδόματα καταργήθηκαν και οι μισθοί του δημόσιου τομέα πάγωσαν για όσο διάστημα η ανεργία παραμένει πάνω από 10% (τον Δεκέμβριο του 2014 η ανεργία ανερχόταν στο 26%). Σε όλα αυτά προστέθηκε και η υποχρέωση εκποίησης της δημόσιας περιουσίας.

Με βάση τον δείκτη μεταρρυθμίσεων του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα ήταν το 2014 στην κορυφή όλων των χωρών που μελετήθηκαν. Τα δημόσια έσοδα αυξήθηκαν από το 2010 έως το 2014 από το 41% στο 47% του ΑΕΠ και βρίσκονται έτσι πάνω από τον μέσο όρο των κρατών της ΕΕ. Στον δείκτη ease-of-doing-business της Παγκόσμιας Τράπεζας, στον οποίο αξιολογούνται οι χώρες ανάλογα με το πού υπάρχουν οι καλύτερες συνθήκες για τις επιχειρήσεις, η Ελλάδα το 2010 ήταν στην 100η θέση, ενώ το 2014 είχε φτάσει στην 61η θέση, μόλις δύο θέσεις πιο κάτω από το Λουξεμβούργο. Δεν μπορεί, λοιπόν, να πει κανείς ότι η Ελλάδα «δεν θέλει τις μεταρρυθμίσεις».¹⁰ Παρ' όλα αυτά, το πρόγραμμα απέτυχε: Παρά τη μεγάλη μείωση των μισθών οι ελληνικές εξαγωγές συρρικνώθηκαν, ταυτοχρόνως κατέρρευσε η εσωτερική ζήτηση ελλείψει αγοραστικής δύναμης και έτσι οξύνθηκε η δημοσιονομική κατάσταση του κράτους.

10. Βλ. Kaufmann, Stephan, «Reformfreudiges Griechenland (Ελλάδα, διάθεση για μεταρρυθμίσεις)», στη *Frankfurter Rundschau*, 11/2/2015, <http://bit.ly/IKiLB65>.

Τρίτον, με τον ΣΥΡΙΖΑ η Ελλάδα έχει μια νέα κυβέρνηση, η οποία επιδιώκει να αποφύγει τα παλιά λάθη. Έτσι, θέλει να εντείνει την προσπάθεια είσπραξης των φόρων και να φορολογήσει περισσότερο τους πλούσιους. Κανένας δεν αρνείται ότι αυτό είναι σκόπιμο. Επιπλέον, ο ΣΥΡΙΖΑ ζητάει να μπει τέλος στην αυστηρή λιτότητα, προκειμένου να μπορέσει να αναπτυχθεί και πάλι η οικονομία. Πέραν αυτού, η νέα κυβέρνηση θέλει να καταπολεμήσει την ανθρωπιστική κρίση. Όλα αυτά δεν επικρίνονται από την ΕΕ. Ωστόσο, για την εφαρμογή του προγράμματός του ο ΣΥΡΙΖΑ ζητάει δημοσιονομική χαλάρωση – και αυτή δεν παρέχεται. Επειδή «η ίδια η Ελλάδα φταίει» για την κατάσταση της. Αυτό αποτελεί παράλογη στρατηγική.

Τέταρτον, η απόδοση ευθυνών δεν αποκαθιστά την κακή οικονομική κατάσταση. Χρησιμοποιείται μόνο ως ηθική νομιμοποίηση για να διατηρηθεί η πίεση απέναντι στην Ελλάδα και με ήσυχη συνείδηση να μη δοθεί καμιά άλλη βοήθεια στη χώρα. Τίποτα παραπάνω.

ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΧΡΕΟΥΣ: ΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ

Ο πραγματικός λόγος για τον οποίο η γερμανική κυβέρνηση επιμένει στην τήρηση των συμφωνιών είναι ο εξής: Δεν θα γίνει κούρεμα, επειδή δεν επιτρέπεται να γίνει. Αυτό αποτελεί οικονομική παράνοια. «Δεν μπορεί κανείς να ξεζουμίζει τις χώρες εν μέσω ύφεσης», είπε πρόσφατα ακόμα και ο Πρόεδρος των ΗΠΑ, Μπαράκ Ομπάμα, όμως η γερμανική κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παραμένουν αδιάλλακτες και αρνούνται οποιαδήποτε διαγραφή χρέους. Αυτό αποτελεί πολιτική απόφαση – είναι έκφραση συμφερόντων και όχι οικονομική αντικειμενική αναγκαιότητα.

Δεν πρέπει να διαγραφούν τα χρέη της Ελλάδας:

- για να μην αναγκαστούν να αποδεχτούν ότι η πολιτική της Τρόικας απέτυχε τελείως. Οι αποκαλούμενες μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα οδήγησαν μέχρι τώρα, μεταξύ άλλων, στη συρρίκνωση της οικονομίας κατά 35%, στην αύξηση της ανεργίας στο 25% (50% στους νέους) και στην κατάρρευση του συστήματος υγείας. Ταυτόχρονα, με την πολιτική της λιτότητας αυξανόταν το χρέος όλο και περισσότερο.
- για να μπορούν να συνεχίσουν να ασκούν πίεση στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες. Αυτό το παραδέχεται ανοικτά η γερμανική κυβέρνηση. Μια διαγραφή χρέους ή άλλες μορφές χαλάρωσης μπορεί «να οδηγήσουν στο πάγωμα της βούλησης για μεταρρυθμίσεις στην Ευρώπη». Η Αθήνα χρησιμοποιείται για παραδειγματισμό και στέλνεται ένα μήνυμα σε όλες τις χώρες της Ευρώπης: Όποιος μέσα στην Ευρωζώνη χρειάζεται τη «βοήθεια» άλλων κρατών, τη λαμβάνει μόνο αν είναι

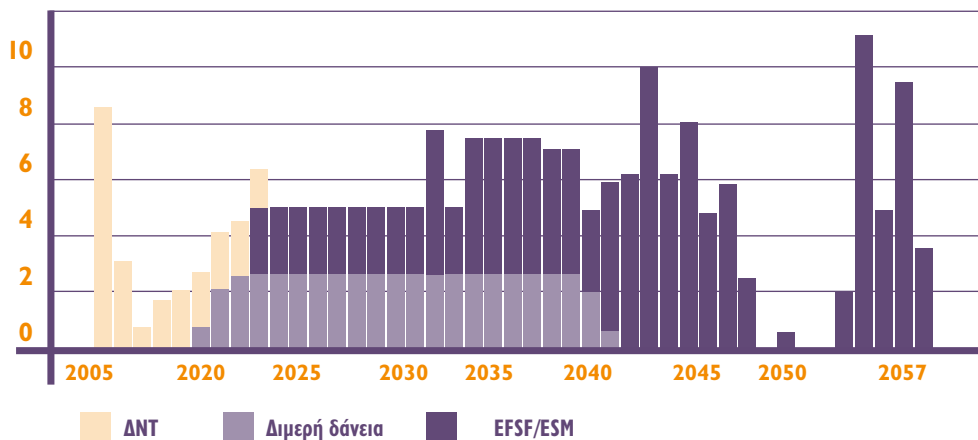
διατεθειμένος να ακολουθήσει άνευ όρων τις επιταγές των πιστωτών για λιτότητα και μεταρρυθμίσεις, και να θυσιάσει, αν χρειαστεί, και μεγάλο μέρος της οικονομίας του. Με τον τρόπο αυτό υποτάσσονται ολόκληρες χώρες, οι λαοί τους και η οικονομία τους σε έναν κανόνα: «Βιωσιμότητα του χρέους» (βλ. σχετικά Σημείο 6). Μια χώρα πρέπει –πέρα από οποιαδήποτε οικονομική αναγκαιότητα– να κάνει τα πάντα για να εξυπηρετεί τις οικονομικές της υποχρεώσεις. Η εξυπηρέτηση του χρέους είναι σημαντικότερη από τις συνθήκες ζωής και εργασίας του πληθυσμού. Προκειμένου να μπορούν να εξυπηρετηθούν τα χρέη, αποκλείονται άνθρωποι από την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, βγαίνουν τα σπίτια τους σε αναγκαστικό πλειστηριασμό, τους διακόπτουν την παροχή ρεύματος και τους μειώνουν τον μισθό. Αρκεί η χώρα να αποπληρώνει τα χρέη της, να εξυπηρετεί τις απαιτήσεις των πιστωτών, και αυτό σημαίνει συνήθως να εξυπηρετεί τις απαιτήσεις των επενδυτών στις χρηματαγορές.

ΓΙΑΤΙ Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΥΝΕΧΙΖΕΙ ΝΑ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΔΑΝΕΙΑ

Η ελληνική κυβέρνηση, τον Φεβρουάριο του 2015, υπέγραψε με τους πιστωτές μια συμφωνία-«γέφυρα» διάρκειας τεσσάρων μηνών. Η Ελλάδα δεσμεύτηκε να εφαρμόσει κι άλλες μεταρρυθμίσεις και να τηρήσει τους όρους λιτότητας. Ως αντάλλαγμα θα λάβει την τελευταία δόση του προγράμματος δανειοδότησης, που έληγε αρχικά στα τέλη Φεβρουαρίου και ανέρχεται σε περίπου 7 δις ευρώ.

Μετά το τέλος των τεσσάρων μηνών η Ελλάδα και οι πιστωτές θα συνάψουν μια νέα συμφωνία. Η κυβέρνηση χρειάζεται κι άλλα δάνεια από την ΕΕ και το ΔΝΤ, καθώς δεν μπορεί πλέον να υπολογίζει σε μια διαγραφή χρέους και οι χρηματαγορές δεν την δανείζουν. Δεν τα χρειάζεται για να χρηματοδοτήσει τις τακτικές δαπάνες του προϋπολογισμού, μια και αυτές καλύπτονται από το 2013 ουσιαστικά από τα έσοδα. Η ελληνική κυβέρνηση χρειάζεται νέα δάνεια για να εξυπηρετήσει τα παλαιά χρέη. Ιδίως το καλοκαίρι θα πρέπει η Αθήνα να καταβάλει μεγάλα ποσά: Τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 2015 πρέπει η χώρα να αποπληρώσει 6,7 δις ευρώ στην ΕΚΤ και επιπλέον 2,2 δις στο ΔΝΤ. Συνολικά, το 2015 και μόνο, τα ληξιπρόθεσμα χρεολύσια προς το ΔΝΤ και την ΕΚΤ ανέρχονται σε πάνω από 17 δις ευρώ, ποσό που η Ελλάδα δεν διαθέτει. Έτσι, ο ΣΥΡΙΖΑ παραμένει υπό την έντονη πίεση των πιστωτών, οι οποίοι απαιτούν ακόμα περισσότερα μέτρα λιτότητας και μεταρρυθμίσεις. Αν η κυβέρνηση δεν καταλήξει σε συμφωνία με τους δανειστές, επανέρχεται η απειλή της στάσης πληρωμών.

Εικόνα 6: Πρόγραμμα εξόφλησης του ελληνικού χρέους
Λήξη χορηγημένων δανείων βοήθειας, σε δις ευρώ

Πηγή: Κομισιόν, Eurostat, Υπουργείο Οικονομικών της Ελλάδας.

ΤΙ ΚΑΙ ΠΟΙΟΣ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΑΝ ΝΑ ΠΡΟΚΑΛΕΣΟΥΝ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Αν η κυβέρνηση της Αθήνας δεν λάβει επιπλέον χρήματα από την ΕΕ και αν δεν γίνει διαγραφή χρέους, θα πρέπει να προβεί σε ακραία εξοικονόμηση πόρων για να εξυπηρετήσει το χρέος ή να αρνηθεί να το αποπληρώσει. Αυτό από μόνο του δεν θα οδηγούσε αυτόματα στην έξοδο της χώρας από το ευρώ. Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) θα μπορούσε να εξαναγκάσει την Ελλάδα σε «Grexit». Πώς θα γινόταν κάτι τέτοιο;

Μέχρι τώρα η Ελλάδα δανείζεται χρήματα από τις ελληνικές τράπεζες. Οι τράπεζες παρέχουν δάνεια στην κυβέρνηση και στη συνέχεια δίνουν τα ελληνικά ομόλογα στην ΕΚΤ, η οποία τους παρέχει νέα ρευστότητα. Αυτή την κυκλοφορία του χρήματος –συνήθη σε όλες τις χώρες– θα μπορούσε να τη διακόψει η ΕΚΤ με το επιχείρημα: Μια ελληνική κυβέρνηση χωρίς συμφωνία με την Τρόικα δεν είναι αξιόχρη, άρα δεν δεχόμαστε πλέον ελληνικά ομόλογα από τις ελληνικές τράπεζες. Στην πραγματικότητα, η ΕΚΤ έχει ήδη κάνει ένα πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση (βλ. «Πώς

ασκεί πίεση στην Ελλάδα η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα»). Με τον τρόπο αυτό, οι ελληνικές τράπεζες θα ήσαν αποκομμένες από τη ροή του χρήματος, διεθνώς επίσης δεν θα λάμβαναν δάνεια – θα ήσαν λοιπόν μεμιάς αφερέγγυες. Για να παραμείνουν φερέγγυες οι τράπεζες και να εγγυώνται την κυκλοφορία του χρήματος σε εθνικό επίπεδο, θα έπρεπε η κυβέρνηση της Αθήνας, θέλοντας και μη, να εγκαταλείψει τη ζώνη του ευρώ και να εισαγάγει ένα δικό της νόμισμα, μέσω του οποίου η ίδια και οι ελληνικές τράπεζες θα μπορούσαν να δανειστούν.

ΠΩΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΑΙ Η ΑΠΕΙΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩ

Ο ΣΥΡΙΖΑ έχει επανειλημμένα τονίσει ότι δεν θέλει να διακινδυνεύσει ένα «Grexit». Η γερμανική κυβέρνηση από τη μεριά της έχει διαμνηύσει ότι η έξοδος της Ελλάδας δεν αποτελεί πλέον καταστροφή για την Ευρωζώνη.

«Η γερμανική κυβέρνηση έχει ήδη αρχίσει να αποδυναμώνει τη διαπραγματευτική θέση της Ελλάδας σηματοδοτώντας αδιαφορία (“μια έξοδος της Ελλάδας είναι διαχειρίσιμη”)).¹¹

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΣ ΕΝΟΣ «GREXIT» ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ

Η έξοδος της Ελλάδας από την Ευρωζώνη, κατά πάσα πιθανότητα, δεν θα αναζωπύρωνε την κρίση του ευρώ. Σε σύγκριση με την τελευταία φορά (2011/2012) που συζητιόταν το «Grexit», η κατάσταση έχει αλλάξει. Την περίοδο εκείνη υπήρχε ο φόβος: Αν η Ελλάδα βγει από το ευρώ, θα είναι ένα μήνυμα προς τους επενδυτές να αρχίσουν να κερδοσκοπούν με την πιθανή έξοδο και άλλων χωρών, όπως η Πορτογαλία, η Ιρλανδία, η Ιταλία και η Ισπανία. Αυτό θα αύξανε τα επιτόκια αυτών των χωρών με συνέπεια μια πιθανή χρεοκοπία και έτσι την αναγκαστική έξοδο από το ευρώ. Ωστόσο, από το 2012 η Ευρωζώνη έχει δημιουργήσει μια σειρά από μηχανισμούς ασφαλείας: Υπάρχει το ταμείο διάσωσης του ευρώ (EFSF), το οποίο υποστηρίζει με δάνεια τα κράτη που βρίσκονται σε ανάγκη. Και υπάρχει κυρίως η ΕΚΤ, που παρέχει απεριόριστη εγγύηση στις χώρες του ευρώ: Σε περίπτωση ανάγκης, αγοράζει τα ομόλογα των χωρών που βρίσκονται υπό την πίεση των χρηματαγορών. Μέσω αυτών των μηχανισμών

ασφαλείας είναι πλέον σήμερα λιγότερο πιθανό να προκληθεί ένα είδος αλυσιδωτής αντίδρασης από ένα «Grexit». Εξάλλου, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και η Ισπανία έχουν σταθεροποιηθεί οικονομικά και δεν εξαρτώνται πλέον από τα δάνεια της ΕΕ.

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΕΝΟΣ «GREXIT» ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Καταρχάς, η έξοδος της Ελλάδας από το ευρώ φαίνεται σαν να αποτελεί τη λύση των προβλημάτων της. Με τη δραχμή η Αθήνα θα είχε πάλι ένα νόμισμα το οποίο θα έλεγχε και μέσω του οποίου θα μπορούσε να δανείζεται. Μετά την εισαγωγή της δραχμής θα ακολουθούσε σίγουρα μεγάλη υποτίμησή της έναντι του ευρώ, γεγονός που θα καθιστούσε φθηνότερα τα ελληνικά εξαγόμενα προϊόντα. Αυτό θα μπορούσε να είναι ένα πλεονέκτημα. Ωστόσο, στον αντίποδα υπάρχουν σημαντικά μειονεκτήματα και κίνδυνοι. Πρώτον, αν η δραχμή μετά την εισαγωγή της υποτιμηθεί –όπως συχνά αναμένεται– στο μισό, οι εισαγωγές στην Ελλάδα θα γίνουν τρομερά ακριβές. Δεύτερον, το χρέος της Ελλάδας, των επιχειρήσεων και των τραπεζών θα εξακολουθούσε να είναι σε ευρώ. Θα χρειάζονταν λοιπόν ευρώ για να μπορούν να το εξυπηρετήσουν. Αυτά τα ευρώ όμως δεν τα διαθέτουν. Οι διεθνείς τράπεζες και επενδυτές δεν θα δάνειζαν την Ελλάδα, ούτε θα άλλαζαν τις δραχμές σε ευρώ, καθώς η δραχμή καταρχάς δεν θα ήταν ένα διεθνώς αναγνωρισμένο νόμισμα. Έτσι, οι συνέπειες ενός «Grexit» θα ήταν σίγουρα η χρεοκοπία του ελληνικού κράτους, πολλών επιχειρήσεων και η κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος. Τρίτον, η δραχμή στο παγκόσμιο εμπόριο, τουλάχιστον μεσοπρόθεσμα, δεν θα είχε καμία αξία – οι προμηθευτές απ' όλο τον κόσμο θα ζητούσαν από την Ελλάδα να πληρώνει σε ευρώ ή δολάρια, και το συνάλλαγμα αυτό η Ελλάδα δεν το έχει. Καθώς και οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν θα θεωρούνταν αξιόχρεες, θα έπρεπε, κατά πάσα πιθανότητα, να προπληρώνουν τις συναλλαγές τους. Τέταρτον, οι εξαγωγές ίσως να προωθούνταν με την υποτίμηση της δραχμής, ταυτόχρονα όμως ο εξαγωγικός τομέας της Ελλάδας είναι πολύ μικρός. Πέμπτον, πολλές ελληνικές επιχειρήσεις μπροστά στο δίλημμα να πουλήσουν εμπορεύματα είτε στο εξωτερικό έναντι ευρώ, είτε στο εσωτερικό έναντι δραχμών, θα επέλεγαν σίγουρα τις εξαγωγές. Αυτό θα σήμαινε ανεπάρκεια διάφορων προϊόντων στην Ελλάδα, δηλαδή ακρίβεια.

Συνολικά, ο ελληνικός λαός κινδυνεύει από ακόμα μεγαλύτερη εξαθλίωση – και επειδή η Ευρωζώνη σίγουρα δεν θα είναι διατεθειμένη να καταστήσει την έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ «πιο ήπια». Εξάλλου, δεν θέλει να δημιουργηθεί προηγούμενο. Ωστόσο, μια έξοδος θα είναι ακριβή και για

τους πιστωτές: Με βάση τους υπολογισμούς του ινστιτούτου Ifo, θα τους κόστιζε σχεδόν 320 δις ευρώ, εκ των οποίων το 85 δις αντιστοιχούν στη Γερμανία.¹² Παρ' όλα αυτά, η Ευρωζώνη δεν φαίνεται να κινδυνεύει να αποσταθεροποιηθεί.

ΠΩΣ ΑΣΚΕΙ ΠΙΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες και ως εκ τούτου το ελληνικό τραπεζικό σύστημα εξαρτώνται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα: Η Αθήνα δανείζεται χρήματα από τις τράπεζες δίνοντάς τους κρατικά ομόλογα, οι τράπεζες με τη σειρά τους τα δίνουν στην ΕΚΤ για να λάβουν νέα ρευστότητα, που χρειάζονται για να δίνουν νέα δάνεια ή χαρτονομίσματα στους πελάτες τους. Ωστόσο, η ΕΚΤ έχει ήδη εν μέρει διακόψει αυτή την κυκλοφορία του χρήματος. Από τις 11 Φεβρουαρίου δεν δέχεται πλέον ελληνικά ομόλογα ως ασφάλεια για τη ρευστότητα που παρέχει. Αιτία: Δεν διαφαίνεται η επιτυχής ολοκλήρωση του παλαιού δανειακού προγράμματος. Νέα ρευστότητα θα υπήρχε μόνο εφόσον η Αθήνα και η ΕΕ είχαν συμφωνήσει σε ένα νέο πρόγραμμα βοήθειας.

Παρ' όλα αυτά, οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες δεν είναι πλήρως αποκομμένες από τη ρευστότητα της ΕΚΤ. Μπορούν ακόμα να λαμβάνουν δάνεια έκτακτης ανάγκης μέσω του Emergency Liquidity Assistance (ELA = επείγουσα ενίσχυση σε μορφή ρευστότητας). Στην περίπτωση αυτή, οι τράπεζες δεν διαθέτουν πλέον τα ελληνικά ομόλογα στην ΕΚΤ, αλλά στην Τράπεζα της Ελλάδας. Με άλλα λόγια, τον κίνδυνο αθέτησης των ελληνικών ομολόγων δεν τον αναλαμβάνει πλέον η ΕΚΤ, αλλά η Τράπεζα της Ελλάδας, η οποία επιτρέπεται να χορηγεί δάνεια. Ωστόσο, η διάρκεια και το ύψος αυτών των δανείων εξαρτώνται από την έγκριση της ΕΚΤ. Αν η ΕΚΤ αποσύρει την έγκρισή της προς την Τράπεζα της Ελλάδας για τη χρήση του μηχανισμού ELA, οι ελληνικές τράπεζες κατά μεγάλο μέρος θα αποκοπούν από τη ροή φρέσκου χρήματος. Συγχρόνως, δεν θα έχουν πλέον ρευστότητα για να μπορούν να δανείσουν την κυβέρνηση της Αθήνας. Με τον τρόπο αυτό η οικονομική κατάρρευση της χώρας θα είναι προ των πυλών. Για να την αποφύγει, η Αθήνα θα έπρεπε είτε να συμμορφωθεί

¹². Βλ. Singer, Klaus, «Griechenlands Zahlungslast kräftig erhöht (Ιδιαίτερα αυξημένες οι υποχρεώσεις πληρωμής της Ελλάδας)», ανακοίνωση Τύπου του ινστιτούτου Ifo, 5/3/2015, <http://bit.ly/1TwfvZj>.

και να διαπραγματευτεί ένα νέο πρόγραμμα με την ΕΕ, είτε να φύγει από το ευρώ για να «κόψει» το δικό της νόμισμα και έτσι να μπορέσει πάλι να κινηθεί.

ΤΙ ΕΧΕΙ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΟΥ Ο ΣΥΡΙΖΑ

Ο ΣΥΡΙΖΑ, απ' ό,τι φαίνεται, δεν μπορεί πλέον σήμερα να απειλεί με τις καταστροφικές συνέπειες ενός «Grexit» στην Ευρωζώνη. Η νέα κυβέρνηση, λοιπόν, έχει μόνο δύο επιχειρήματα με το μέρος της. Καταρχάς, μια σταθεροποίηση της Ελλάδας θα ήταν και προς το συμφέρον των πιστωτών, μια αδυναμία πληρωμής θα ήταν και για αυτούς πολύ ακριβή. Δεύτερον, να μην η Ευρωζώνη δεν απειλείται άμεσα από μια νέα κρίση λόγω ενός «Grexit», αλλά η έξοδος μιας χώρας-μέλους από το ευρώ θα είχε σοβαρές συνέπειες. Κάτι τέτοιο θα αμφισβητούσε τον αμετάκλητο χαρακτήρα του ευρώ, που τόσο τονίζεται. Ο χαρακτήρας της Ευρωζώνης θα άλλαζε, διακυβεύοντας στην ουσία τη σταθερότητα της νομισματικής ένωσης.

«Η μεγαλύτερη προστασία της Ευρωζώνης τα προηγούμενα τέσσερα χρόνια ήταν ακριβώς το γεγονός ότι κανείς δεν γνώριζε πώς θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μια έξοδος της Ελλάδας. Αν τώρα, πάση θυσία, πρέπει να υπάρξει παραδειγματισμός, μπορεί σε μια επόμενη οικονομική κρίση να ακολουθήσουν άλλες χώρες. Κάτι τέτοιο θα προκαλούσε αυτές ακριβώς τις κερδοσκοπικές επιθέσεις στη χρηματαγορά, τις οποίες βασικά θέλουμε να εμποδίσουμε».¹³

Τον κίνδυνο αυτό, τον αντιλαμβάνεται και η γερμανική κυβέρνηση, η οποία τονίζει μονίμως: «Όλη η πολιτική μας προσανατολίζεται στο γεγονός ότι η Ελλάδα αποτελεί μέρος της Ευρωζώνης».¹⁴

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Από τη μια πλευρά, η γερμανική κυβέρνηση θέλει να διατηρηθεί η ενότητα της Ευρωζώνης. Από την άλλη πλευρά, οι εκπρόσωποι της γερμανικής κυβέρνησης έχουν επανειλημμένα τονίσει ότι δεν δέχονται να εκβιάζονται από τον ΣΥΡΙΖΑ. Μετά τις εκλογές, ο κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος του SPD Τόμας Όπερμαν υπενθύμισε ότι και η νέα ελληνική κυβέρνηση

¹³. Henrik Enderlein, παράθεμα από την *Berliner Zeitung*, 9/1/2015.

¹⁴. Angela Merkel, παράθεμα από την *Berliner Zeitung*, 22/1/2015.

δεσμεύεται από τις συμφωνίες με την ΕΕ. Ούτε στο μέλλον θα υπάρξουν παροχές χωρίς αντάλλαγμα. Ο επικεφαλής της ομοσπονδιακής τράπεζας, Γενς Βάιντεμαν, θύμιζε στην Ελλάδα τις οικονομικές υποχρεώσεις της προς τους χρηματοδότες:

«Ελπίζω η νέα ελληνική κυβέρνηση να μη δίνει απατηλές υποσχέσεις στις οποίες η χώρα δεν μπορεί να ανταποκριθεί».

Επισημώς, λοιπόν, η πολιτική ελίτ της Γερμανίας ακολουθεί μια σκληρή γραμμή απέναντι στην Αθήνα. Γιατί; Με τα μέτρα λιτότητας και τις μεταρρυθμίσεις υπέρ των επιχειρήσεων και των επενδυτών πρέπει τα κράτη του ευρώ να γίνουν και πάλι αξιόχρεα, καταρχάς στα μάτια των επενδυτών στις χρηματαγορές. Αυτό σημαίνει ότι η γερμανική κυβέρνηση αντιμετωπίζει την αξιολόγηση των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών από την οπτική γωνία των επενδυτών των χρηματαγορών, οι οποίοι αναζητούν κερδοφορία και ασφάλεια στο επενδυτικό περιβάλλον. Δεύτερον, τα κράτη της Ευρωζώνης θα πρέπει, μέσω χαμηλών μισθών και νόμων φιλικών προς τους επενδυτές, να γίνουν «ανταγωνιστικά». Βασικό κριτήριο εδώ είναι η απόδοση των επενδύσεων – η Ευρώπη πρέπει, με οποιοδήποτε τίμημα, να παρέχει μεγαλύτερη κερδοφορία. Αυτό το παράδειγμα δίνεται μέσω της Ελλάδας: Οι απαιτήσεις των πιστωτών πρέπει να εξυπηρετούνται, όποιο κι αν είναι το κόστος. Προσπαθούν να μετατρέψουν την Ευρώπη σε «παράδεισο των πιστωτών», λέει επικριτικά ο οικονομολόγος Μαρκ Μπλιθ.¹⁵

Με τον τρόπο αυτό η γερμανική κυβέρνηση παίρνει απέναντι στους οφειλότες της τη θέση ενός έθνους-πιστωτή. Αυτή η θέση ανταποκρίνεται στα οικονομικά δεδομένα. Διότι, ύστερα από πολλά χρόνια ανταγωνισμού στην παγκόσμια αγορά, υπάρχει ανάμεσα στις χώρες του ευρώ ένας σχετικώς σαφής διαχωρισμός σε νικητές (πιστωτές) και ηττημένους (οφειλότες). Βασικό κριτήριο αποτελεί εδώ το πρόσημο της αποκαλούμενης «καθαρής εξωτερικής θέσης». Αν είναι θετικό, σημαίνει ότι μια χώρα στο σύνολό της (κράτος, επιχειρήσεις, ιδιωτικά νοικοκυριά) έχει καθαρές απαιτήσεις (αφαιρουμένων των χρεών) προς το εξωτερικό. Έχει επιτύχει δηλαδή σταθερά πλεονάσματα στο εξωτερικό εμπόριο. Αν είναι αρνητικό το πρόσημο, η χώρα έχει καθαρά χρέη, δηλαδή ελλειμματικό εξωτερικό εμπόριο.

15. Blyth, Mark, «Ending the Creditor's Paradise», στο Jacobin, 27/2/2015, <http://bit.ly/IEDPnbc>.

Εικόνα 7: Νικητές και ηττημένοι του ανταγωνισμού στην παγκόσμια αγορά

Καθαρή εξωτερική θέση σε ποσοστό του ΑΕΠ για το 2013	
ΠΙΣΤΩΤΕΣ	
Βέλγιο	+46
Γερμανία	+43
Κάτω Χώρες	+31
ΟΦΕΙΛΕΤΕΣ	
Γαλλία	-16
Ιταλία	-31
Ισπανία	-93
Ιρλανδία	-105
Πορτογαλία	-116
Ελλάδα	-121

Τα στοιχεία στρωγγυλοποιήθηκαν.

Πηγή: Κομισιόν.¹⁶

ΤΙ ΔΙΑΚΥΒΕΥΕΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Η Γερμανία έχει καταστεί αδιαμφισβήτητη ηγετική δύναμη μέσα στην Ευρωζώνη. Η νέα και μόνιμη νομοθεσία στην Ευρώπη για τη λιτότητα και τις μεταρρυθμίσεις, που στοχεύουν στην αποδυνάμωση της θέσης των εργαζομένων, έχει υιοθετηθεί με την καθοριστική συμβολή της γερμανικής κυβέρνησης. Δεν θα πρέπει, λοιπόν, να γίνει καμιά παραχώρηση προς τον ΣΥΡΙΖΑ, γιατί κάθε αποδοχή μιας απόκλισης από την προκαθορισμένη πορεία μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα και για άλλες κυβερνήσεις να απαιτήσουν αλλαγές και ελαφρύνσεις.¹⁷ Και αυτό σε μια εποχή που, πρώτον, οι πολιτικές ελίτ και, δεύτερον, πλατιά στρώματα του πληθυσμού αμφισβητούν το όφελος της συμμετοχής τους στο ευρώ. Αυτό φαίνεται από την άνοδο των αποκαλούμενων ευρωσκεπτικιστικών κομμάτων.

¹⁶. Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Έκθεση του Μηχανισμού Επαγρύπνησης, 2015, 28/11/2014, Βρυξέλλες, <http://bit.ly/1zCRx5U>.

¹⁷. Για παράδειγμα, την Πορτογαλία και την Ιρλανδία, των οποίων το χρέος αυξήθηκε στο 129% και το 124% του ΑΕΠ. Η Ισπανία πλησιάζει στο 100% του ΑΕΠ.

«Δεν πρόκειται για την Ελλάδα. Πρόκειται για την Ευρώπη. Αν η Ευρώπη δεν αλλάξει, δεν θα αποφευχθεί το πισωγύρισμα. Η Ελλάδα ίσως παραμείνει αυτή τη φορά εντός γραμμής. Η οικονομική παραφροσύνη όμως δεν μπορεί να συνεχιστεί επ' άπειρον. Η δημοκρατία θα την αποτρέψει».¹⁸

Αυτό στο οποίο προσβλέπει ο νομπελίστας Αμερικανός οικονομολόγος Γιόζεφ Στίγκλιτς –στη βούληση των ψηφοφόρων– είναι αυτό ακριβώς που προφανώς φοβάται η γερμανική κυβέρνηση. Τα γεγονότα στην Ελλάδα είναι για πολλούς μια δοκιμαστική κούρσα για τις ισπανικές εκλογές στα τέλη του 2015, από τις οποίες πιθανόν να βγει το αριστερό κόμμα Podemos ως ισχυρότερη πολιτική δύναμη.¹⁹ Γι' αυτό, κατά την άποψη της γερμανικής κυβέρνησης, πρέπει να τηρηθεί μια σκληρή στάση απέναντι στον ΣΥΡΙΖΑ, στην ανάγκη έως και χρεοκοπία, ακόμα και «Grexit»:

«Μια σχετικά ανελαστική στάση απέναντι στην Ελλάδα θα ενίσχυε την αξιοπιστία των θεσμών του χώρου του ευρώ [...] και θα έστελνε ένα ισχυρό μήνυμα σε άλλες χώρες, που δεν προωθούν με επαρκή συνέπεια την αναγκαία δημοσιονομική εξυγίανση στην οποία προτρέπει η Κομισιόν. Σε γενικό επίπεδο, μια πιθανή στάση πληρωμών της Ελλάδας θα μπορούσε μάλιστα, μακροπρόθεσμα και συνολικά, να επιδράσει θετικά στον χώρο του ευρώ», κατά τον Στέφαν Μπίλμαγερ, οικονομολόγο και διευθυντικό στέλεχος της DZ Bank.²⁰

¹⁸. Stiglitz, Joseph E., «Europe's Lapse of Reason» στο Project Syndicate, 8/1/2015, <http://bit.ly/1CbhvyY>.

¹⁹. Pablo Iglesias, ηγέτης του κόμματος διαμαρτυρίας Podemos, στο twitter: «2015 will be the year of change in Spain and Europe. We will start in Greece. Go Alexis!! Go @syrizo_gr!!» (βλ. <http://bit.ly/1TwfViz>). Αντιθέτως, η μεγάλη ιταλική τράπεζα Unicredit προειδοποιεί: «Greece: The first of a series of moves towards populism?» (Unicredit Weekly Focus, 11/12/2014).

²⁰. Bielmeier, Stefan, «Der Euroraum ist bereit für einen Austritt Griechenlands (Ο χώρος του ευρώ είναι προετοιμασμένος για την έξοδο της Ελλάδας)», στο Bielmeiers Blog, 19/12/2014, <http://bit.ly/1gCFbaj>.

ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ, ΤΕΛΙΚΑ, ΕΔΩ; Η ΑΝΤΙΦΑΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΣΩΣΗΣ ΤΟΥ

Μερικά κράτη της Ευρώπης εγκατέλειψαν τα παλαιά εθνικά τους νομίσματα, προκειμένου να φτιάξουν από κοινού ένα δυνατό, διεθνές νόμισμα: το ευρώ. Το νόμισμα αυτό θα πρέπει να είναι ένα νόμισμα παγκοσμίως περιζήτητο, στο οποίο να επενδύουν οι επιχειρήσεις και οι επενδυτές και στο οποίο οι επιχειρήσεις και τα κράτη να μπορούν να δανείζονται με χαμηλούς τόκους για να καλύπτουν τις χρηματοοικονομικές τους ανάγκες. Επιπλέον, θα έπρεπε να αποκλείει συγκεκριμένους κινδύνους. Διότι στο παρελθόν οι διακυμάνσεις στις συναλλαγματικές ισοτιμίες μεταξύ του γερμανικού μάρκου, του φράγκου, της λιρέτας, της δραχμής κτλ. ήταν μερικές φορές πολύ μεγάλες και αποτελούσαν μια παράμετρο αβεβαιότητας για τις διασυννοριακές επενδύσεις. Οι διακυμάνσεις αυτές οδηγούσαν σε κρίσεις, όπως αυτή του 1992. Με το ευρώ εξέλειψαν αυτά. Το ευρώ κατέστησε την Ευρωζώνη δημοφιλή χώρο επενδύσεων για τους διεθνείς επενδυτές. Οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις με τη βοήθειά του μπορούν να επωφεληθούν από τις παγκόσμιες επιχειρησιακές δυνατότητες, μπορούν να επενδύουν και να αγοράζουν στις άλλες ηπείρους χωρίς προβλήματα. Το ευρώ, λοιπόν, αποτελεί παγκόσμια πιστωτική δύναμη και ως προς αυτό είναι «ισχυρότερο» απ' όσο ήσαν ποτέ τα επιμέρους ευρωπαϊκά νομίσματα. Αυτό είναι το κέρδος της νομισματικής ένωσης.

Ωστόσο, ο ανταγωνισμός, που απελευθερώθηκε ακόμα περισσότερο μέσω του ευρώ, δημιουργεί νικητές και ηττημένους στην Ευρώπη – αυτό ισχύει τόσο για τις επιχειρήσεις, όσο και για τα κράτη. Τα κράτη-νικητές σωρεύουν οικονομικές απαιτήσεις έναντι των άλλων κρατών. Οι ηττημένοι, στον αντίποδα, διογκώνουν το χρέος τους. Οικονομική βοήθεια ή μεταφορά πόρων –όπως για παράδειγμα μεταξύ των Πολιτειών των ΗΠΑ– από τους νικητές προς τους ηττημένους δεν προβλέπεται σε μεγάλη κλίμακα. Γιατί ναι μεν τα κράτη του ευρώ ενώθηκαν με ένα κοινό νόμισμα, αλλά για όποιες οικονομικές επιτυχίες ή αποτυχίες θα πρέπει να ευθύνεται αποκλειστικά και μόνο το κάθε κράτος. Απ' αυτό προκύπτει η βασική αντίφαση της Ευρωζώνης: Σε επίπεδο νομισματικής πολιτικής τα κράτη του ευρώ συνεργάζονται. Στην παγκόσμια αγορά,

ωστόσο, παρουσιάζονται ως ανταγωνιστές, όπου το ένα κράτος αμφισβητεί την απόδοση του άλλου, με το οποίο όμως από κοινού επιδιώκουν τη σταθερότητα του ευρώ.

Συνεχώς αυξανόμενες απαιτήσεις από τη μια πλευρά και συνεχώς αυξανόμενα χρέη από την άλλη – αυτή η μετατόπιση οδήγησε, τελικά, ως συνέπεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης από το 2008 και μετά, στην κρίση του ευρώ, που ξεκίνησε το 2010. Σε αυτή την κρίση αντιπαρά τίθενται οι νικητές και οι ηττημένοι του ανταγωνισμού. Όλοι έχουν ως στόχο το ξεπέρασμα της κρίσης. Δηλαδή, όλοι θέλουν οι επιχειρήσεις να ορθοποδήσουν και πάλι, να υπάρχουν και πάλι μεγαλύτερος τζίρος και κερδοφορία. Και όλοι θέλουν να κρατήσουν το ευρώ ως κοινή πιστωτική δύναμη, που θα τους διασφαλίζει την πρόσβαση στις παγκόσμιες χρηματαγορές. Διαφωνούν, ωστόσο, ως προς το τι πρέπει και μπορεί να πράξει κάθε κυβέρνηση για την επίτευξη του κοινού στόχου.

Οι κυβερνήσεις των χρεωμένων χωρών, όπως η Ελλάδα ή η Ιταλία, είναι της άποψης: Το ευρώ είναι ένα παγκόσμια αναγνωρισμένο και σταθερό νόμισμα που εμπιστεύονται οι επενδυτές, καθώς πίσω από αυτό υπάρχουν οικονομικά ισχυρές χώρες όπως η Γερμανία. Έτσι, το ευρώ δίνει και σε οικονομικά πιο αδύναμα κράτη της Ευρωζώνης τη δυνατότητα μέσα στην κρίση να χρεωθούν περισσότερο, προκειμένου να στηρίξουν την ιδιωτική οικονομία. Αυτή η δυνατότητα ανάληψης νέου χρέους, που παρέχεται με το ευρώ και βασίζεται κυρίως στη φερεγγυότητα των πλούσιων χωρών του ευρώ, θα έπρεπε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τα φτωχότερα κράτη, προκειμένου να ξεπεραστεί η κρίση με όσο γίνεται μικρότερη ζημιά.

Οι χώρες-πιστωτές, όπως η Γερμανία ή οι Κάτω Χώρες, αντιθέτως, είναι της άποψης: Η κρίση είναι μια κρίση δημόσιου χρέους. Δείχνει ότι τα κράτη του ευρώ είχαν υπερχρεωθεί, χωρίς ταυτόχρονα να υπάρχει μια πρόσθετη ανάπτυξη της οικονομίας τους. Αυτό σημαίνει ότι την παρούσα στιγμή απαιτείται λιτότητα, προκειμένου να διατηρηθεί η σταθερότητα του ευρώ, που όλοι επιθυμούν. Η κατάχρηση της φερεγγυότητας των πλούσιων χωρών δεν θα πρέπει να συνεχιστεί.

Με δυο λόγια, ενώ τα χρεωμένα κράτη επιμένουν ότι το ευρώ πρέπει να αποτελεί εργαλείο των κρατών, οι χώρες-πιστωτές εμμένουν στη θέση ότι η οικονομία πρέπει να είναι το εργαλείο για το ευρώ. Ωστόσο, αυτή η διαμάχη μόνο εν μέρει αφορά ζητήματα αρχών. Πίσω απ' αυτά κρύβεται η μάχη για το ποιες χώρες θα φορτωθούν την επικείμενη υποτίμηση του κεφαλαίου. Επισήμως, η διαμάχη αυτή διατυπώνεται εύσχημα με τα ερωτήματα: Πρέπει οικονομικά ισχυρές χώρες, όπως η Γερμανία, να χρησιμοποιούν τη φερεγγυότητά τους για να στηρίξουν άλλες χώρες και να τους δίνουν τη δυνατότητα να αυξάνουν το χρέος τους; Ή μήπως θα πρέπει οι χρεωμένες χώρες να «συρρικνωθούν σε υγιή επίπεδα»;

ΜΕΡΟΣ II

Μύθοι για την ελληνική κρίση

Η ελληνική κρίση άρχισε τον Οκτώβριο του 2009, με την παραδοχή της κυβέρνησης της Αθήνας ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα ξεπερνούσε κατά πολύ αυτό που αρχικά είχε προβλεφθεί. Ακολουθως, οι χρηματαγορές έπαψαν σταδιακά να δανείζουν την κυβέρνηση, και η απειλή της χρεοκοπίας του κράτους άρχισε να γίνεται ορατή. Μια αίτηση της Ελλάδας προς την ΕΕ για βοήθεια καταρχάς απορρίφθηκε: Η υποστήριξη της Ελλάδας θα έδινε «λάθος μήνυμα», διατράνωνε ο υπουργός Οικονομίας της Γερμανίας, Ράινερ Μπρούντερλε (FDP). Δεν επιτρεπόταν να δημιουργηθεί προηγούμενο, το οποίο θα επικαλούνταν αργότερα και άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ. «Ο καθένας πρέπει να ανταποκρίνεται μόνος του στα καθήκοντά του».²¹ Τελικά, η θέση αυτή εγκαταλείφθηκε τον Μάιο του 2010, όταν τα κράτη της ΕΕ έδωσαν στην Ελλάδα διμερή δάνεια, προκειμένου να αποφευχθεί η χρεοκοπία. Υπό την πίεση των χρηματαγορών οι εκπρόσωποι της Ευρωζώνης υπαναχώρησαν από τη ρύθμιση που όριζε ότι κάθε κράτος-μέλος είναι αποκλειστικά υπεύθυνο για τα δημοσιονομικά του.

Τα δισεκατομμύρια που δόθηκαν στην Ελλάδα προκάλεσαν την ανάγκη να δοθούν εξηγήσεις – και να βρεθεί ένας υπαίτιος για την κρίση. Στη Γερμανία

21. Παράθεμα από την *Passauer Neue Presse*, 24/3/2010.

ιδιαίτερα, η δημοσιονομική κρίση του ελληνικού κράτους αποδόθηκε στην ελλιπή θέληση «των Ελλήνων» για δουλειά και στη ροπή τους προς τη σπατάλη. Αυτή η δικαιολογία βόλευε πολλούς. Η πολιτική της Γερμανίας απαλλασσόταν από τη συνυπευθυνότητά της στην κρίση. Ταυτόχρονα, τρέφονταν οι ψευδαισθήσεις ότι το κυρίαρχο οικονομικό και δημοσιονομικό σύστημα ήταν ουσιαστικά σταθερό και καλό, και ότι υποσκαπτόταν μόνο από τους Έλληνες που είχαν ξεχάσει τις υποχρεώσεις τους. Ακολουθώντας, παρουσιάζουμε κάποιους από τους συνηθισμένους μύθους που ακόμα και σήμερα διακατέχουν τα μέσα ενημέρωσης και τα μυαλά των ανθρώπων.

1. «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΝΑΙ ΤΕΜΠΕΛΗΔΕΣ»

Δεδομένα: Στην Ελλάδα οι άνθρωποι δουλεύουν πολύ. Σύμφωνα με την Eurostat, πριν από την κρίση ο πραγματικός εβδομαδιαίος χρόνος εργασίας –χωρίς το μεσημεριανό διάλειμμα– ήταν στην Ελλάδα 44,3 ώρες, στη Γερμανία 41 ώρες και ο μέσος όρος στην ΕΕ 41,7 ώρες.²² Η γαλλική τράπεζα Natixis υπολόγισε τον μέσο ετήσιο χρόνο εργασίας για τη Γερμανία σε 1.390 ώρες, ενώ για την Ελλάδα στις 2.119 ώρες.²³

Αξιολόγηση: «Πράγματι, και η Γερμανία έχει υψηλό χρέος – αλλά εμείς μπορούμε να το εξοφλήσουμε. Γιατί κάθε πρωί σηκωνόμαστε νωρίς και δουλεύουμε όλη μέρα».²⁴

Εκτός του ότι στην Ελλάδα δουλεύουν πολύ, και εκτός του ότι η σχόλη δεν είναι οπωσδήποτε κάτι κακό και η δουλειά οπωσδήποτε κάτι καλό, ουσιαστικά είναι λάθος να αναζητούμε τα αίτια της κρίσης μιας χώρας στην έλλειψη εργατικότητας των κατοίκων της. Οι άνθρωποι δεν έχουν την επιλογή απλώς να δουλέψουν περισσότερο για να βγουν από την κρίση. Μάλλον το αντίθετο συμβαίνει: Εξαιτίας της κρίσης πολλοί Έλληνες βρέθηκαν αναγκαστικά άνεργοι. Στα τέλη του 2014 το επίσημο ποσοστό ανεργίας ήταν γύρω στο 25%, στους νέους μάλιστα ένας στους δύο είναι άνεργος. Είναι προφανές: Η «τεμπελιά» δεν δημιουργεί κρίσεις, αντιθέτως οι κρίσεις καταστρέφουν τις θέσεις εργασίας. Το αντίστροφο συμβαίνει στη Γερμανία: Η οικονομική ανάκαμψη μείωσε το ποσοστό ανεργίας σε λιγότερο από 7%.

2. «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΝΟΥΝ ΔΙΑΡΚΩΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ»

Δεδομένα: Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound), πριν από την κρίση οι Έλληνες εργαζόμενοι είχαν κατά μέσο όρο δικαίωμα σε 23 ημέρες άδεια τον χρόνο. Οι Γερμανοί βρίσκονται στην ευχάριστη θέση να δικαιούνται 30 ημέρες άδεια, το ανώτατο στην Ευρώπη. Η πρωτιά αυτή δεν αλλάζει, ακόμα κι αν συνυπολογιστούν οι αργίες.

Αξιολόγηση: «Δεν είναι δυνατόν να έχουμε κοινό νόμισμα και ο ένας να δικαιούται πολλές ημέρες άδειας και ο άλλος ελάχιστες», είπε η

22. *Handelsblatt*, 2/5/2010.

23. Natixis, *Flash Economics*, 30/5/2011.

24. *BILD*, 5/3/2010.

καγκελάριος Άνγκελα Μέρκελ στα μέσα Μαΐου του 2011. Αυτή η δήλωση είναι μια παραλλαγή του ψόγου περί «τεμπελιάς». Πρόκειται για μια προσπάθεια να εξηγηθεί η κρίση με την κακή συμπεριφορά των Ελλήνων σε ατομικό επίπεδο. Επιπλέον και ταυτόχρονα, η καγκελάριος επαινεί τον λαό της: Το γεγονός ότι «εμείς» έχουμε γερή οικονομία οφείλεται στη «δική μας» εργατικότητα.

3. «ΕΜΕΙΣ ΠΛΗΡΩΝΟΥΜΕ ΤΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ»²⁵

Δεδομένα: Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, το 2010 ο μέσος όρος ηλικίας συνταξιοδότησης για τους άνδρες στη Γερμανία ήταν στα 61,5 έτη, στην Ελλάδα στα 61,7 έτη. Ακόμα, οι Έλληνες σε καμία περίπτωση δεν έπαιρναν «συντάξεις πολυτελείας»: Ο μέσος όρος της σύνταξης στην Ελλάδα έφτανε το 55% του μέσου όρου των καταβαλλόμενων συντάξεων στην Ευρωζώνη. Το 2007 ανερχόταν στα 617 ευρώ. Τα δύο τρίτα των συνταξιούχων στην Ελλάδα αναγκάζονταν, πριν από την κρίση ήδη, να τα βγάζουν πέρα με λιγότερα από 600 ευρώ τον μήνα.

Αξιολόγηση: «Το ζήτημα είναι επίσης ότι οι άνθρωποι σε χώρες όπως η Ελλάδα, η Ισπανία, η Πορτογαλία δεν θα έπρεπε να συνταξιοδοτούνται νωρίτερα απ' ό,τι στη Γερμανία», είπε η καγκελάριος Μέρκελ στα μέσα Μαΐου του 2011. Τόσο η καγκελάριος, όσο και η εφημερίδα *BILD*, θα έπρεπε να γνωρίζουν την πραγματική κατάσταση των συνταξιούχων στην Ελλάδα. Προφανώς, όμως, δεν δίνουν σημασία στα πραγματικά γεγονότα. Σύμφωνα με τη δική τους λογική, κάθε χρόνος σύνταξης και κάθε ευρώ της σύνταξης αποτελούν πολυτέλεια για μια χώρα που βρίσκεται σε κρίση. Έτσι, η δανειοδότηση από την ΕΕ προϋπέθετε δραματική μείωση των ελληνικών συντάξεων, η οποία και εφαρμόστηκε. Το ίδιο ισχύει και για τις δημόσιες δαπάνες για την υγεία και τους ανέργους.

4. «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΖΟΥΣΑΝ ΠΛΟΥΣΙΟΠΑΡΟΧΑ»

Δεδομένα: Το επίπεδο των μισθών στην Ελλάδα το 2010 ανερχόταν μόλις στο 73% του μέσου όρου των μισθών στην Ευρωζώνη. Σύμφωνα με την Eurostat, το κόστος εργασίας ανά ώρα ανερχόταν στην Ελλάδα σε 17,7 ευρώ και στη Γερμανία σε 29 ευρώ. «Σύμφωνα με στοιχεία του INE/ΓΣΕΕ,

25. *BILD*, 27/4/2010.

το ένα τέταρτο των απασχολούμενων στην Ελλάδα αμείβεται με λιγότερα από 750 ευρώ τον μήνα». ²⁶ Για παράδειγμα, δάσκαλοι με δεκαπέντε έτη προϋπηρεσία αμείβονταν περίπου 40% χαμηλότερα απ' όσο στη Γερμανία – και μάλιστα, προ κρίσης. Σύμφωνα με την Eurostat, ήδη πριν από την κρίση το ένα πέμπτο των Ελλήνων ζούσε υπό την απειλή της φτώχειας (σήμερα ξεπερνάει το ένα τέταρτο του πληθυσμού), ενώ το 25% του πληθυσμού δεν διέθετε επαρκή χώρο στέγασης (συγκριτικά, στη Γερμανία 7%). Οι Έλληνες εργαζόμενοι, πράγματι, από το 2000 έως το 2010 πέτυχαν αυξήσεις μισθών πάνω από 38%. Ωστόσο, αυτό δεν τους έκανε διόλου πλουσιότερους: Αν συνυπολογίσουμε τον πληθωρισμό, ο πραγματικός μισθός μειώθηκε κατά 1,6%. ²⁷

Αξιολόγηση: Τα περί υψηλών μισθών στην Ελλάδα αποτελούν μια «εξηγήηση» της κρίσης, που συμπληρώνει την κατηγορία περί «τεμπελιάς» με την κατηγορία περί «σπατάλης». Όπως με την «τεμπελιά» και τις «συντάξεις πολυτελείας», έτσι και εδώ προσπαθούν να εφαρμόσουν στο επίπεδο της μακροοικονομίας κάποιες φανερά εύπεπτες κοινοτοπίες: Πρέπει να δουλεύουμε σκληρά, να κάνουμε οικονομία, και όλα θα πάνε καλά. Έτσι ερμηνεύονται οι μικρές κρίσεις αλλά και η μεγάλη: «“Θα αρκούσε να είχαμε ρωτήσει τη Σουηβή* νοικοκυρά”, συμβούλεψε η Μέρκελ. “Θα μας έλεγε με θυμωσσοφία: Κανείς δεν μπορεί να ζει για πολύ πάνω από τις οικονομικές του δυνατότητες”. Αυτός είναι ο πυρήνας της διεθνούς κρίσης». ²⁸

Η διαφορά ανάμεσα στις κοινοτοπίες και στην πραγματικότητα είναι προφανής. Έτσι, δεν είναι η «σκληρή δουλειά» που φέρνει την ανάκαμψη· αντιθέτως, την ανάκαμψη συνοδεύουν πολλές θέσεις εργασίας. Επιπλέον, η «λιτότητα» μπορεί να οδηγήσει στην καταστροφή (όπως στη περίπτωση της Ελλάδας, η οποία μείωσε κατά ένα πέμπτο τις δημόσιες δαπάνες της μετά το 2010, με αποτέλεσμα να κατακρημνιστεί το ΑΕΠ). Από την άλλη, η δημιουργία νέου χρέους δεν είναι οπωσδήποτε κάτι κακό, καθώς μπορεί να βοηθήσει στο ξεπέρασμα μιας δύσκολης περιόδου (όπως στη Γερμανία την περίοδο της ύφεσης του 2009, όταν η αύξηση των δημόσιων δαπανών σταθεροποίησε την οικονομία).

* Σουηβία: Περιοχή του κρατιδίου της Βάδης-Βυρτεμβέργης. Οι κάτοικοί της είναι πολύ γνωστοί σε ολόκληρη τη Γερμανία για την οικονομία και την εργατικότητα τους.

26. *Frankfurter Rundschau*, 25/7/2010.

27. *Infoportal, Deutschland & Globalisierung*, εβδομαδιαία ενημέρωση, 23/2/2012.

28. *Focus-online*, 1/12/2008.

5. «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΖΟΥΣΑΝ ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ»

Αεδομένα: Τα χρόνια πριν από την κρίση, η κυβέρνηση της Αθήνας ξόδευε πάντα περισσότερα από όσα εισέπραττε. Από το 2000 έως το 2007 το έλλειμμα του προϋπολογισμού κυμαινόταν από 4% έως 7% του ΑΕΠ.

Αξιολόγηση: Η Ελλάδα δεν αποτελεί μεμονωμένη περίπτωση. Σχεδόν όλες οι κυβερνήσεις στον κόσμο «ζουν πάνω από τις οικονομικές τους δυνατότητες», ξοδεύουν δηλαδή περισσότερα από όσα εισπράττουν. Για παράδειγμα, το δημοσιονομικό έλλειμμα της γερμανικής κυβέρνησης από το 2000 έως το 2007 κυμαινόταν μεταξύ 1,6% και 4% του ΑΕΠ. Το πρόβλημα της Ελλάδας δεν ήταν τόσο πολύ ο νέος δανεισμός, όσο το γεγονός ότι από μια στιγμή και έπειτα οι χρηματαγορές κερδοσκοπούσαν εις βάρος της, παρασύροντας έτσι τα επιτόκια των νέων δανείων σε δυσβάσταχτα επίπεδα. Αυτό μπορεί να συμβεί και σε μια χώρα χωρίς μεγάλα ελλείμματα, όπως δείχνει το παράδειγμα της Ιρλανδίας, η οποία πριν από την κρίση δεν είχε καθόλου ελλείμματα, αντιθέτως παρουσίαζε συνήθως πλεονάσματα στον προϋπολογισμό της. Παρ' όλα αυτά, και η Ιρλανδία έπεσε θύμα των χρηματαγορών και χρειάστηκε βοήθεια 85 δις ευρώ από την ΕΕ και το ΔΝΤ.

«Είναι αλήθεια ότι και η Γερμανία έχει υψηλό χρέος – αλλά εμείς είμαστε σε θέσει να το εξοφλούμε [...]. Διότι εμείς αποταμιεύουμε πάντα ένα μέρος από τα έσοδά μας για τους δύσκολους καιρούς» έγραφε το 2010 η εφημερίδα *BILD*.²⁹ Όσον αφορά το δημόσιο χρέος, η *BILD* κάνει λάθος: Και η γερμανική κυβέρνηση είχε καθαρό χρέος στο παρελθόν και δεν «αποταμίευε». Όμως, σε ό,τι αφορά τη συνολική οικονομία, ο ισχυρισμός αυτός περιέχει κάποια αλήθεια: Στο γερμανικό δημόσιο χρέος των περίπου 2.000 δις ευρώ αντιστοιχεί στη Γερμανία μια συνολική περιουσία ύψους περίπου 7.400 δις ευρώ.³⁰ Ωστόσο, δεν πρόκειται για «δική μας» περιουσία. Αντιθέτως, το μεγαλύτερο μέρος της είναι συγκεντρωμένο στα χέρια ελάχιστων πλουσίων. Το κράτος θα μπορούσε να επωφεληθεί από αυτές τις περιουσίες μόνο αν αποκτούσε πρόσβαση σε αυτές – αν δηλαδή τις φορολογούσε.³¹ Αλλά αυτό δεν θα συμβεί: Ο φόρος περιουσίας καταργήθηκε στη Γερμανία το 1997.

29. *BILD*, 5/3/2010.

30. DIW εβδομαδιαία έκθεση 50/2010.

31. Αυτό ισχύει και για την Ελλάδα: Από τη μια πλευρά, υπάρχει το κατά κεφαλήν χρέος των 24.280 ευρώ, από την άλλη, η κατά κεφαλήν ιδιωτική περιουσία των 56.937 ευρώ (*Credit Suisse Global Wealth Databook* 2010).

6. «ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΗΤΑΝ ΥΠΕΡΔΙΟΓΚΩΜΕΝΟ»

Αεδομένα: Οι κρατικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν το 2008 στην Ελλάδα 48% και στη Γερμανία μόνο 44%.

Αξιολόγηση: Πριν από την κρίση, ωστόσο, τα πράγματα ήταν διαφορετικά: Μεταξύ 2000 και 2006 το ποσοστό των κρατικών δαπανών της Ελλάδας μειώθηκε από 47% στο 43%, και όλο αυτό το διάστημα παρέμενε διαρκώς χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό της Γερμανίας.³² Αιτία για τη μείωση ήταν η μεγάλη οικονομική ανάπτυξη εκείνο το διάστημα, η οποία όμως κατέρρευσε καθώς βάθαινε η χρηματοπιστωτική κρίση.³³ Συνεπώς, για την «υπερδιογκωση» των κρατικών δαπανών της Ελλάδας ευθύνεται η ύφεση και όχι κάποια ελληνική μανία για σπατάλη.

Παρεμπιπτόντως, η Σουηδία εδώ και δέκα χρόνια εμφανίζει ποσοστό κρατικών δαπανών 51-55% του ΑΕΠ – και όμως, δεν πτώχευσε. Δυο λόγια ακόμα για τον «υπερδιογκωμένο» κρατικό μηχανισμό: Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, στην Ελλάδα το 2010 οι δημόσιοι υπάλληλοι αποτελούσαν το 7,9% του συνολικού εργατικού δυναμικού. Στη Γερμανία το αντίστοιχο ποσοστό ανερχόταν σε 9,6%, ο δε μέσος όρος για τις βιομηχανικές χώρες ήταν 15%. Επίσης, πριν από την κρίση, το ποσό που ξόδευε η Ελλάδα για κοινωνικές δαπάνες αντιστοιχούσε στο 29% του ΑΕΠ. Ο μέσος όρος στην Ευρωζώνη ήταν στο 30%.

7. «Η ΕΛΛΑΔΑ ΔΕΝ ΗΤΑΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ»

Αεδομένα: Αυτό ισχύει – εφόσον πάρουμε ως μέτρο το εξωτερικό εμπόριο. Το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας παρουσίαζε στα χρόνια πριν από την κρίση υψηλό έλλειμμα που το 2009 έφτανε το 14% του ΑΕΠ. Δηλαδή, η Ελλάδα είχε περισσότερες εισαγωγές από εξαγωγές, γεγονός που αποδίδεται κυρίως στη μεγάλη αύξηση των ελληνικών μισθών. Συνεπώς, από το 2010 μειώθηκε το επίπεδο των μισθών, προκειμένου η χώρα να ξαναγίνει ανταγωνιστική.

Αξιολόγηση: Η «ανταγωνιστικότητα» δεν είναι «ικανότητα». Περιγράφει μια σχέση. Όντως, στην Ελλάδα μεταξύ 2000 και 2010 το κόστος εργασίας

32. Michael Schlecht, «Der Euro brennt». Positionspapier («Το ευρώ καίγεται». Έγγραφο θέσεων), 21/5/2010.

33. Με βάση αυτή την οικονομική ανάπτυξη το ελληνικό δημόσιο χρέος δεν θα αποτελούσε πρόβλημα. Βλ. <http://bit.ly/1hzl1ID>.

ανά μονάδα προϊόντος αυξήθηκε κατά 40% περίπου.³⁴ Αυτό όμως αποτελούσε πρόβλημα μόνο διότι σε άλλες χώρες αυξήθηκε λιγότερο, και άρα οι επιχειρήσεις αυτών των χωρών είχαν το πλεονέκτημα του χαμηλού κόστους στην παγκόσμια αγορά. Πρωταθλήτρια στην Ευρώπη στη συγκράτηση των μισθών αναδείχτηκε η Γερμανία, όπου το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος αυξήθηκε μόλις κατά 5% χάρη στις πενιχρές αυξήσεις των ημερομισθίων. Το αποτέλεσμα ήταν υψηλά εμπορικά πλεονάσματα για τη Γερμανία και υψηλά εμπορικά ελλείμματα για χώρες όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και η Ισπανία. Συνεπώς, η γερμανική επιτυχία είναι μόνο το ανεστραμμένο είδωλο της αποτυχίας στην περιφέρεια της Ευρωζώνης: Χωρίς τα ελλείμματα στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Πορτογαλία, η Γερμανία δεν θα είχε πλεόνασμα.³⁵ Με την εξαγωγική της επίθεση η Γερμανία εξυγιάνθηκε σε βάρος των γειτόνων της.³⁶

Η Γερμανία έχει «δυναμικές επιχειρήσεις, των οποίων τα προϊόντα είναι περιζήτητα σε όλη την υφήλιο» θριαμβολογούσε η *BILD*.³⁷ Η αυτόκλητη εκπρόσωπος των «απλών ανθρώπων» μπορεί να χαίρεται, αλλά δεν θα πρέπει να ξεχνάει ότι αυτή η γερμανική εξαγωγική επιτυχία πληρώνεται με τη φτώχεια των Γερμανών εργαζόμενων: Επειδή οι μισθοί είτε μειώθηκαν είτε αυξήθηκαν ελάχιστα, η ιδιωτική κατανάλωση στη Γερμανία παρέμεινε στάσιμη για μια ολόκληρη δεκαετία.³⁸

Μια ακόμα παρατήρηση: Το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ ορίζει την ανταγωνιστικότητα «ως τον συνδυασμό των θεσμών, των πολιτικών και των παραμέτρων, που καθορίζουν το επίπεδο παραγωγικότητας μιας χώρας [...]. Το επίπεδο της παραγωγικότητας καθορίζει και την απόδοση των επενδύσεων».³⁹ Το μέτρο λοιπόν με βάση το οποίο αναμετρώνται όλες οι χώρες είναι: Πού επιτυγχάνονται οι υψηλότερες αποδόσεις; Ωστόσο, τίθεται το ερώτημα κατά πόσο αυτό είναι το κατάλληλο μέτρο για να εξασφαλιστεί μια καλή ζωή στους ανθρώπους όλου του κόσμου.

34. Commerzbank Research Note, «Euro-Peripherie vor der Lohnrevolution? (Η περιφέρεια του ευρώ μπροστά στην εξέλιξη μισθών;)», 1/4/2011.

35. Μεταξύ 2000-2009 το εμπορικό πλεόνασμα των τρεχουσών συναλλαγών της Γερμανίας έναντι της Ελλάδας, Πορτογαλίας, Ισπανίας και Ιταλίας έφτανε σχεδόν τα 500 δις ευρώ.

36. Η *BILD* το βλέπει διαφορετικά: «Εμείς πληρώσαμε τον λογαριασμό – ενώ οι άλλοι έκαναν πάρτι στην πλάτη μας» (*BILD*, 10/5/2010).

37. *BILD*, 5/3/2011.

38. Βλ. λεπτομερώς, Michael Schlecht, «Der Euro brennt». Positionspapier («Το ευρώ καίγεται». Έγγραφο θέσεων), 21/5/2010 ή IMK Report 60/2011, «Deutsche Arbeitskosten und Lohnstückkosten im europäischen Vergleich – Auswirkungen der Krise (Το κόστος εργασίας στη Γερμανία, ευρωπαϊκή σύγκριση – συνέπειες της κρίσης)», <http://bit.ly/1P8BjsK>.

39. WEF Competitiveness Report 2010.

8. «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΝΑΙ ΔΙΕΦΘΑΡΜΕΝΟΙ»

Αεδομένα: Πράγματι, η φοροδιαφυγή και η φοροαποφυγή εμφανίζονται στην Ελλάδα πιο έντονα από όσο σε άλλες χώρες και «η διαφθορά είναι πανταχού παρούσα».⁴⁰ Το μερίδιο της παραοικονομίας πριν από την κρίση ήταν περίπου στο 25% της οικονομίας (συγκριτικά, στη Γερμανία περίπου 15%)⁴¹ και το συνολικό ποσό των διαφυγόντων φόρων γύρω στα 20 δις ευρώ ετησίως.⁴²

Αξιολόγηση: Η φοροδιαφυγή και η διαφθορά αποτελούν αναμφίβολα μεγάλο πρόβλημα στην Ελλάδα.⁴³ Επ' αυτού πέντε παρατηρήσεις:

Πρώτον, οι διαφυγόντες φόροι αποτελούν μια μορφή αναδιανομής εισοδήματος από το κράτος στον ιδιωτικό τομέα. Συνεπώς, τα χρήματα αυτά δεν «εξαφανίζονται». Άρα, αυτό δεν μπορεί να εξηγήσει την ελληνική κρίση.

Δεύτερον, και στη Γερμανία το κράτος χαρίζει στις επιχειρήσεις δισεκατομμύρια: Μόνο το ήμισυ από τα έσοδα των επιχειρησιακών δραστηριοτήτων και περιουσιακών στοιχείων φορολογείται. Το ύψος των μη καταβαλλόμενων φόρων στον τομέα αυτό είναι πολύ μεγάλο. Αιτία: Η έλλειψη εργαζόμενων στον έλεγχο των επιχειρήσεων, και όχι μόνο, είναι τεράστια. Μια έκθεση εμπειρογνομόνων για το Υπουργείο Οικονομικών καταλήγει στο συμπέρασμα ότι θα μπορούσαν να εισπράττονται επιπλέον 6 δις ευρώ.

Τρίτον, η διαφθορά υπήρχε με την ανοχή του εξωτερικού: «“Υπεύθυνος για την απρόσεκτη και χαλαρή διαχείριση στην Ελλάδα ήταν ο πρώην πρωθυπουργός, Κώστας Καραμανλής, στενός σύμμαχος της Άνγκελα Μέρκελ στην ΕΕ. Με τη βοήθεια του πρόθυμου Έλληνα πρωθυπουργού η Άνγκελα Μέρκελ κατάφερε πολλές φορές να διαρρήξει το μέτωπο των χωρών του Νότου σε σημαντικές ενωσιακές αποφάσεις. Ο Καραμανλής ήταν πάντα εκεί, διαθέσιμος για μια συμφωνία. Σε αντάλλαγμα, ο Έλληνας πρωθυπουργός δεν χρειαζόταν να ανησυχεί μήπως του γίνει κάποια κρίσιμη ερώτηση για τη σπάταλη δημοσιονομική πολιτική του”. Αυτά γράφει ο πρώην αρχισυντάκτης της οικονομικής εφημερίδας *Handelsblatt*».⁴⁴

40. Spiegel-online, 10/3/2010.

41. Ανακοίνωση Τύπου του Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Οικονομικής Έρευνας (IAW), 26/1/2010.

42. *Der Standard*, 11/2/2010.

43. Αλλά όχι μόνο στην Ελλάδα: «Οι Δανοί οφείλουν στο κράτος τους 9,8 δις ευρώ. Το ποσό αυτό αντιστοιχεί στο ένα τέταρτο των ετησίως καταβαλλόμενων φόρων εισοδήματος στη Δανία» (*Financial Times Deutschland*, 1/2/2012).

44. Michael Schlecht, «Der Euro brennt». Positionspapier («Το ευρώ καίγεται»). Έγγραφο θέσεων, 21/5/2010.

Τέταρτον, από την οικονομία της διαφθοράς και των μιζών στην Ελλάδα επωφελήθηκαν και οι γερμανικές επιχειρήσεις. «Από το 2008, αποδείχτηκε σε αρκετές δικαστικές διαδικασίες ότι οι γερμανικές επιχειρήσεις *Siemens*, *Ferostaal-MAN* και *Deutsche Bahn AG* εξαγόραζαν, σε μεγάλη κλίμακα, Έλληνες πολιτικούς και “χρηματοδοτούσαν” πολιτικές αποφάσεις προς όφελός τους. Μόνο ο όμιλος *Siemens*, από τα μέσα του 1990 και για μια σχεδόν δεκαετία, “επένδυε” στην Ελλάδα 15 εκατομμύρια ευρώ ετησίως, ώστε να επηρεάζει προς όφελός του πολιτικούς των δύο μεγάλων κομμάτων, της Νέας Δημοκρατίας και του ΠΑΣΟΚ».⁴⁵

Πέμπτον, το επίπεδο της διαφθοράς σε μια χώρα δεν είναι από μόνο του καθοριστικής σημασίας, στοιχείο που τεκμηριώνεται από τον δείκτη διαφθοράς της Διεθνούς Διαφάνειας (Transparency International). Σύμφωνα με τον δείκτη, η διαφθορά στην Ελλάδα (που το 2011 κατατάσσεται 80η σε 182 κράτη) ήταν πράγματι σημαντικά υψηλότερη από ό,τι στη Γερμανία (14η στην κατάταξη). Ταυτόχρονα, όμως, ήταν ελάχιστα υψηλότερη από τη χώρα του οικονομικού θαύματος, την Κίνα (75η), και χαμηλότερη από χώρες σε αναπτυξιακή άνθηση, όπως η Ινδονησία και το Μεξικό (και οι δύο στην 100η θέση).

9. «Η ΕΛΛΑΔΑ ΕΝΤΑΧΤΗΚΕ ΣΤΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΜΕ ΠΛΑΣΤΟΥΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥΣ»⁴⁶

Αεδομένα: Στην πραγματικότητα, ήδη από το 1997 το έλλειμμα του ελληνικού προϋπολογισμού ξεπερνούσε μονίμως το ανώτατο όριο της ΕΕ, που είναι το 3% του ΑΕΠ – ακόμα και κατά τη διετία 1997-1999, που ήταν αποφασιστικής σημασίας για την ένταξη της χώρας στην Ευρωζώνη. «Η Κοινότητα πληρώνει τώρα την επιείκειά της».⁴⁷

Αξιολόγηση: Η «μπαγαποντιά» των Ελλήνων έγινε επισήμως γνωστή ήδη από το 2004. «Ψεύδεται όποιος ισχυρίζεται ότι οι Έλληνες μας εξαπάτησαν με ψευδή στοιχεία. Οι δήθεν εξαπατημένοι, στην πραγματικότητα, ποτέ δεν πίστεψαν αυτό το “μαγείρεμα” των αριθμών», δήλωνε ο ειδικός επί των οικονομικών του Χριστιανοκοινωνικού Κόμματος (CSU) Γκέοργκ Νίσλαϊν.⁴⁸ Παρ’ όλα αυτά, ούτε η Ελλάδα αποκλείστηκε από τη

45. «Ελλάδα, οι επιταγές του ΔΝΤ και της ΕΕ και η γερμανική ευθύνη», έγγραφο θέσεων του επιστημονικού συμβουλευτικού οργάνου του Attac Γερμανίας, 7/5/2010, <http://bit.ly/IKiM3kR>.

46. *Le Figaro*, 2/11/2011.

47. *Börse Online*, 7/1/2010.

48. *Berliner Zeitung*, 23/6/2011.

νομισματική ένωση, ούτε κινήθηκε εναντίον της διαδικασίας για παράβαση των συμφωνιών, ούτε της επιβλήθηκαν κυρώσεις, όπως για παράδειγμα περικοπή των κοινοτικών επιδοτήσεων. Γιατί;

Επ' αυτού μόνο εικασίες μπορούν να γίνουν: Από το 2004, πρωθυπουργός της Ελλάδας ήταν ο Κώστας Καραμανλής, έμπιστος της καγκελαρίου Μέρκελ (βλ. Σημείο 8). Επίσης, στόχος των ισχυρών κρατών της ΕΕ ήταν να συμπεριληφθούν στην Ευρωζώνη όσο το δυνατόν περισσότερες χώρες, ώστε η νομισματική κοινότητα να αποκτήσει μεγαλύτερο οικονομικό βάρος – δεδομένου ότι το ευρώ είναι εντέλει ένα εγχείρημα ανταγωνιστικό προς το δολάριο, πίσω από το οποίο βρίσκονται οι ΗΠΑ και το ένα τέταρτο της παγκόσμιας οικονομικής δύναμης. Επιπλέον, με την είσοδο της Ελλάδας η Ευρώπη θα μπορούσε να επεκταθεί στη γεωπολιτικά σημαντική περιοχή των Βαλκανίων⁴⁹ και της Μέσης Ανατολής. Ίσως αυτό να συνδέεται και με το γεγονός ότι το ΔΝΤ και η ΕΕ εξαίρεσαν από το πρόγραμμα λιτότητας του 2010 τις εξοπλιστικές δαπάνες της Ελλάδας. Ως ποσοστό του δημόσιου προϋπολογισμού, οι δαπάνες αυτές είναι «δυσόμισι φορές μεγαλύτερες από τις γερμανικές και υπερδιπλάσιες από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης. Από τη δεκαετία του '80, κυρίως γαλλικές και γερμανικές εταιρείες της πολεμικής βιομηχανίας και οι κυβερνήσεις του Παρισιού και της Βόννης (μετέπειτα του Βερολίνου) υποστηρίζουν συστηματικά τον εξοπλισμό της Τουρκίας και της Ελλάδας».⁵⁰

10. «ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΗΤΑΝ ΤΟ ΥΠΕΡΒΟΛΙΚΑ ΥΨΗΛΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΕΟΣ»

Δεδομένα: Εξαιτίας της χρηματοπιστωτικής κρίσης αυξήθηκε το δημόσιο χρέος της Ελλάδας για τα έτη 2007-2009 από 107% σε 129% του ΑΕΠ.

Αξιολόγηση: Το πολύ υψηλό χρέος από μόνο του δεν εξηγεί τα προβλήματα της Ελλάδας. «Δεν υπάρχει “σωστό” ποσοστό χρέους ούτε στη θεωρία ούτε στην πράξη».⁵¹ Το χρέος της Ιταλίας το 2010 έφτανε το 120% του ΑΕΠ, της Ιαπωνίας το 2014 το 240%. Όμως, σε αντίθεση με την Ελλάδα, καμία από τις δύο χώρες δεν θεωρούνταν χρεοκοπημένη. Γιατί; Διότι οι χρηματαγορές αξιολογούσαν χαμηλότερα την πιστοληπτική ικανότητα

49. Η γερμανική κυβέρνηση συμφώνησε στην ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωζώνη ένα έτος μετά τον πόλεμο στο Κοσσυφοπέδιο, έναν πόλεμο που η πλειονότητα του ελληνικού πληθυσμού απέρριπτε.

50. «Ελλάδα, οι επιταγές του ΔΝΤ και της ΕΕ και η γερμανική ευθύνη», έγγραφο θέσεων του επιστημονικού συμβουλευτικού οργάνου του Attac Γερμανίας, 7/5/2010, <http://bit.ly/IKiM3kR>.

51. BHF-Bank Wirtschaftsdienst, 4/6/2011.

της Ελλάδας – άρα και τα ομόλογά της. Αυτό ανέβαζε τα επιτόκια των νέων δανείων τόσο πολύ, που η Αθήνα δεν μπορούσε πλέον να δανειστεί χρήματα.⁵² Προς σύγκριση: Τον Μάιο του 2011 η Ελλάδα πλήρωσε επιτόκιο 25% για διετή κρατικά ομόλογα, ενώ η Ιταλία μόνο 3% και η Ιαπωνία μόλις 0,2%.⁵³ Επομένως, το πρόβλημα ήταν τα υψηλά επιτόκια που διαμορφώνονταν από την κερδοσκοπία των χρηματαγορών. Όσο τα επιτόκια παραμένουν τόσο υψηλά, η Αθήνα δεν θα μπορεί να δανείζεται χρήματα από τις αγορές. Συνεπώς, το κράτος είναι ουσιαστικά χρεοκοπημένο και διατηρεί την ικανότητά του να πληρώνει μόνο με τη δανειοδότηση από τα κράτη της ΕΕ. Είναι σαφές: Αν μια χώρα πτωχεύσει ή όχι, αποτελεί εντέλει πολιτική απόφαση.

Μια παρατήρηση για την ιστορία του ελληνικού χρέους: Το ελληνικό χρέος δημιουργήθηκε κυρίως κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης στη δεκαετία του '80, όταν το ποσοστό του δημόσιου χρέους ανέβηκε από το 1980 έως το 1995 από 30% σε 100% του ΑΕΠ. Σε αυτό το ύψος παρέμεινε μέχρι την κρίση του 2009.

11. «ΟΙ ΧΡΗΜΑΤΑΓΟΡΕΣ ΦΟΒΟΥΝΤΑΙ ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΡΕΟΚΟΠΙΑ»

Δεδομένα: Το 2010-11 κατέρρευσαν τα ελληνικά ομόλογα στις χρηματαγορές. Αντιστρόφως ανάλογη ήταν η αύξηση των αποδόσεων αυτών των ομολόγων.

Αξιολόγηση: Οι χρηματαγορές δεν «φοβούνται» τίποτα. Δεν πρόκειται για ανθρώπινα όντα με αισθήματα και φόβους. Επίσης, δεν αποτελούν έναν αντικειμενικό θεσμό που αξιολογεί πραγματικά την οικονομική κατάσταση μιας χώρας. Η χρηματαγορά δεν είναι τίποτα περισσότερο από το σύνολο των επενδυτών που προσπαθούν με χρηματικές επενδύσεις να κερδίσουν όσο γίνεται περισσότερα χρήματα. Όποιος το 2010-11 φοβόταν

52. Ένα ιδιαίτερα απλοποιημένο παράδειγμα: Η Ελλάδα δανείζεται μέσω ομολόγου 1 εκ. ευρώ με σταθερό ετήσιο επιτόκιο 5% (= 50.000 ευρώ). Το ομόλογο είναι διαπραγματεύσιμο μόνο στο χρηματιστήριο και η αξία του καταρρέει. Η τιμή του πέφτει από 1 εκ. ευρώ σε 500.000 ευρώ. Ωστόσο, το επιτόκιο του 5% διατηρείται (= 50.000 ευρώ). Έτσι, λοιπόν, το ομόλογο έχει για τον κάτοχό του τώρα απόδοση 10% (50.000 ευρώ στα 500.000 ευρώ). Αν στη συνέχεια η Ελλάδα θέλει να βγάλει νέο ομόλογο στην αγορά, το επιτόκιο προσανατολίζεται στο επιτόκιο που πρέπει να πληρώσει η ελληνική κυβέρνηση για το προηγούμενο ομόλογο. Για να δανειστεί λοιπόν η Ελλάδα νέα χρήματα, πρέπει να προσφέρει στους επενδυτές ένα επιτόκιο 10%.

53. Τον Ιούλιο του 2011 ανέβηκε ξαφνικά η απόδοση των διετών ομολόγων της Ιταλίας σε 4,5% και των δεκαετών σε πάνω από 6%, χωρίς να υπάρχει ουσιαστική μεταβολή στην οικονομική κατάσταση της Ιταλίας. Αυτό είναι ένα ακόμα παράδειγμα για το πόσο γρήγορα η κερδοσκοπία αλλάζει κατεύθυνση.

πραγματικά μια πιθανή χρεοκοπία της Ελλάδας είχε προ πολλού πουλήσει τα ελληνικά ομόλογα που κατείχε. «Όλοι οι άλλοι ήλπιζαν και ελπίζουν ότι η Ελλάδα θα σωθεί και ότι θα μπορέσουν να κερδίσουν τεράστια ποσά από τους τόκους».⁵⁴

12. «ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗ ΣΩΖΟΥΝ ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ»

Δεδομένα: Με το πρώτο πακέτο βοήθειας το 2010, δημόσιοι φορείς (τα κράτη-μέλη της ΕΕ, το ΔΝΤ και η Κομισιόν) συμφώνησαν να στηρίξουν την Ελλάδα με 110 δις ευρώ. Το δεύτερο πακέτο βοήθειας, το 2012, περιλάμβανε 139 δις ευρώ. Η γερμανική συμμετοχή ανερχόταν το 2010 σε 22 δις ευρώ, το 2012 σε 40 δις ευρώ περίπου.

Αξιολόγηση: Πρώτον, αυτοί που «βοηθούν» την Ελλάδα δεν είναι οι φορολογούμενοι, τους οποίους επικαλούνται συνεχώς. Τα χρήματα που προορίζονταν για την Ελλάδα, η γερμανική κυβέρνηση δεν τα πήρε από τα φορολογικά έσοδα, αλλά τα δανείστηκε με επιτόκιο 1-3% και, στη συνέχεια, τα δάνεισε με τόκο στα «κράτη της κρίσης», συμπεριλαμβανομένου και του τόκου υπερημερίας. Αυτή η συμφωνία ήταν επικερδής για τον Γερμανό «φορολογούμενο»: Από τη διαφορά των επιτοκίων εισέρρευσαν στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας μέχρι τα τέλη του 2011 πάνω από 300 δις ευρώ. Και το ποσό θα αυξάνεται – με την προϋπόθεση βέβαια ότι τα «κράτη της κρίσης» θα μπορούν να εξοφλούν το χρέος τους. Αν και μειώθηκαν τα επιτόκια για τα δάνεια βοήθειας του 2011 και 2012, ωστόσο ο Γερμανός υπουργός Οικονομικών συνεχίζει να έχει κέρδος από αυτά: «Η Γερμανία εξακολουθεί να χρηματοδοτεί φθηνότερα τη βοήθεια προς την Ελλάδα από ό,τι αν η βοήθεια πήγαινε κατευθείαν στην Ελλάδα», όπως είπε ο Σόιμπλε.⁵⁵ Μόνο από τα διμερή δάνεια της Γερμανίας προς την Ελλάδα, τα οποία εκκαθαρίζονται μέσω του Πιστωτικού Οργανισμού για την Ανασυγκρότηση (KfW), η Γερμανία, για το διάστημα 2010 έως 2014, εισέπραξε τόκους που ανέρχονταν σε περίπου 360 εκατομμύρια ευρώ. Για τα επόμενα χρόνια η γερμανική κυβέρνηση αναμένει από αυτά τα δάνεια να εισρεύσουν στον κρατικό της προϋπολογισμό μόνο «λίγα» έσοδα, που όμως εξακολουθούν να είναι 20 εκατομμύρια ευρώ ετησίως. Σε αυτό το πλαίσιο, η *BILD* έχει δίκιο όταν βγάζει πρωτοσέλιδο «Έλληνες, από εμάς

54. *Berliner Zeitung*, 27/4/2010.

55. Επιστολή του Σόιμπλε προς τα μέλη του Γερμανικού Κοινοβουλίου, 23/2/2012.

δεν παίρνετε δεκάρα!»⁵⁶ Γιατί συμβαίνει ακριβώς το αντίστροφο: Τελικά, η Ελλάδα πληρώνει τη Γερμανία.

Δεύτερον, τα δισεκατομμύρια δεν δόθηκαν για να «σωθεί» η Ελλάδα. Πρωταρχικός στόχος ήταν να γλυτώσουν οι βασικοί πιστωτές της Αθήνας –κυρίως οι γαλλικές και γερμανικές τράπεζες– τις απώλειες, που δεν θα απέφευγαν, αν χρεοκοπούσε η Ελλάδα.

Τρίτον, «τα έκτακτα μέτρα αποσκοπούσαν συνολικά στη διασφάλιση της σταθερότητας στην Ευρωζώνη», σύμφωνα με το γερμανικό Υπουργείο Οικονομικών.⁵⁷ Εξάλλου, αυτό διατυπώθηκε ρητά από το Eurogroup στην απόφαση συγκρότησης του μόνιμου Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM) τον Μάρτιο του 2011: «Τα κράτη-μέλη που έχουν ως νόμισμα το ευρώ εγκαθιδρύουν έναν μηχανισμό σταθερότητας, που ενεργοποιείται, όποτε καθίσταται αναγκαίο, για να εξασφαλίσει τη σταθερότητα στην Ευρωζώνη συνολικά». Πράγμα το οποίο σημαίνει: Η δανειακή βοήθεια δεν αποσκοπεί στη διάσωση των υπερχρεωμένων χωρών του ευρώ, αλλά στην προστασία της υπόλοιπης Ευρωζώνης από τις συνέπειες της υπερχρέωσης. Πρόκειται για προστασία των πιστωτών από τους οφειλέτες.

56. *BILD*, 5/3/2010.

57. Αίτηση του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Οικονομικών για έγκριση από τη Γερμανική Ομοσπονδιακή Βουλή της οικονομικής βοήθειας προς την Ελλάδα, 23/2/2012.

■ ΗΤΑΝ Η ΕΛΛΑΔΑ ΘΥΜΑ ΤΩΝ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΩΝ;

Αεδομένα: Η Ελλάδα πριν από την κρίση είχε μεν υψηλό δημόσιο χρέος, όμως μπορούσε να το εξυπηρετήσει. Το 2008 οι καταβληθέντες τόκοι ως μερίδιο του ΑΕΠ ανέρχονταν σε 4,3% περίπου. Πριν από δέκα χρόνια ήταν σχεδόν 8%. Η αδυναμία πληρωμής άρχισε να απειλεί την Ελλάδα από τη στιγμή που οι χρηματαγορές, γύρω στα τέλη του 2009, εγκατέλειψαν τα ελληνικά ομόλογα, με αποτέλεσμα οποιοδήποτε νέο δάνειο να είναι απρόσιτο για την Αθήνα. Από αυτή την άποψη, η Ελλάδα είναι «θύμα των αγορών».

Αξιολόγηση: Λέγεται συχνά ότι η Ελλάδα είναι «η ίδια αποκλειστικά υπεύθυνη» για την κρίση της. Η οικονομία της είναι διαλυμένη, η κυβέρνηση σπάταλη, η κοινωνία διεφθαρμένη και ο λαός τεμπέλης. Άρα, η κρίση ήταν αναπόφευκτη συνέπεια της οικονομικής και δημοσιονομικής κατάστασης της χώρας. Εντούτοις, αυτό δεν αληθεύει. Διότι, πρώτον, η κατάσταση της Ελλάδας δεν ήταν τόσο απελπιστική, όσο λέγεται συνήθως. Αυτό αποδεικνύεται από τα επιχειρήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω. Δεύτερον, η θεωρία περί «ίδιας ευθύνης» παραβλέπει ένα σημαντικό σημείο: Αν μια χώρα θεωρείται «απλώς χρεωμένη» ή «υπερχρεωμένη», εξαρτάται από την αξιολόγηση των χρηματαγορών, δηλαδή από την «εμπιστοσύνη» των πιστωτών στην ικανότητα της χώρας να εξυπηρετήσει τις μελλοντικές οφειλές της. Αυτή η αξιολόγηση αφορά το μέλλον, είναι δηλαδή μια υποκειμενική προσδοκία, και ως εκ τούτου δεν συμπίπτει ποτέ με την αντικειμενική κατάσταση μιας χώρας. Μια κρίση εμπιστοσύνης δεν είναι λοιπόν ποτέ κάτι αναπόφευκτο, αντιθέτως είναι μια απόφαση των χρηματαγορών.

Επομένως, η κερδοσκοπία κάποια στιγμή σε βάρος της Ελλάδας δεν ήταν αναπόφευκτο γεγονός. Από την άλλη πλευρά, δεν ήταν και απλή σύμπτωση. Γιατί; Οι επενδυτές στις χρηματαγορές αντιδρούσαν το 2009 πολύ νευρικά. Χώρες σε όλο τον κόσμο είχαν συσσωρεύει υψηλά χρέη από την κρίση και τη διάσωση των τραπεζών. Την ίδια στιγμή, η επιχειρηματική κατάσταση των τραπεζών παρέμενε επισφαλής. Όλα αυτά έκαναν τους επενδυτές να αναζητούν μάλλον την ασφάλεια παρά το ρίσκο και να αναρωτιούνται: Πού να τοποθετήσουμε τα χρήματά μας ώστε να είναι ασφαλή; Ποια χώρα παραμένει πραγματικά φερέγγυα; Μέσα σε αυτή τη

συγκριτική αξιολόγηση χωρών, η Ελλάδα το 2009 είχε τη χειρότερη θέση. Η οικονομία της συρρικνωνόταν. Ήδη από το 2008 είχε υψηλό δημοσιονομικό έλλειμμα: 8% του ΑΕΠ. Το 2009 αυτό το έλλειμμα έφτασε σχεδόν στο 17% του ΑΕΠ, το υψηλότερο ποσοστό ελλείμματος βιομηχανικής χώρας.

Επιπλέον, δεν είχε μόνο υψηλό συνολικό χρέος, αλλά και την πιο επικίνδυνη διάρθρωση χρέους. Πρώτον, σχεδόν ένα τρίτο του χρέους της ήταν δάνεια με κυμαινόμενα επιτόκια, πράγμα που σημαίνει ότι το επιτόκιο που έπρεπε να πληρώνει η Ελλάδα για τα δάνεια αυτά μπορούσε να αυξηθεί οποιαδήποτε στιγμή. Δεύτερον, σχεδόν το 70% των δανειστών της προέρχονταν από το εξωτερικό – μπορούσαν δηλαδή οποτεδήποτε να αποσύρουν τα χρήματά τους. Την ίδια στιγμή, η Ελλάδα είχε υψηλό έλλειμμα εξωτερικού εμπορίου· επομένως, χρειαζόταν μονίμως δάνεια από το εξωτερικό για να χρηματοδοτεί αυτό το έλλειμμα. Και τρίτον, οι απαιτήσεις της Ελλάδας προς είσπραξη ήταν πολύ μικρότερες από το χρέος της. Δηλαδή, η ελληνική κυβέρνηση είχε πάρει πολλά δάνεια και είχε χορηγήσει λίγα. Το καθαρό δημόσιο χρέος της (συνολικό χρέος μείον απαιτήσεις) ανερχόταν το 2010 περίπου στο 115% του ΑΕΠ, ποσοστό ίσο με αυτό της Ιαπωνίας. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, μπορούμε να πούμε ότι η κερδοσκοπία σε βάρος της Ελλάδας δεν ήταν αναπόφευκτη, αλλά ούτε και εντελώς τυχαία. Ήταν η συνέπεια μιας εκτίμησης που έκαναν οι πιστωτές, όταν βρέθηκαν αντιμέτωποι με τη χρηματοπιστωτική κρίση.

ΜΕΡΟΣ III

Το σημείο καμπής 2011: Η «διάσωση του ευρώ» και ένα νέο πρόγραμμα για την Ευρώπη

Οι προσπάθειες να κατηγορηθεί η Ελλάδα ως αποκλειστικά υπεύνη για την κρίση της και να στιγματιστεί ως μεμονωμένη περίπτωση κατέρρευσαν κατά τη διάρκεια των ετών 2010 και 2011. Από τη μια πλευρά, τα μέτρα λιτότητας και μεταρρυθμίσεων, που συνδέθηκαν με τα δάνεια, οδηγούσαν την Ελλάδα όλο και πιο βαθιά μέσα στην κρίση αντί να την καταπολεμούν. Από την άλλη, γινόταν όλο και πιο φανερό ότι το πρόγραμμα χρέους δεν αποτελούσε ελληνική αποκλειστικότητα. Σε όλες τις βιομηχανικές χώρες η χρηματοπιστωτική κρίση είχε από το 2008 αυξήσει ιδιαίτερα τα χρέη. Έτσι, μετά την Ελλάδα μπήκαν στο στόχαστρο των χρηματαγορών και άλλες χώρες, όπως η Ιρλανδία, η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ιταλία. Και στις χώρες αυτές ανέβηκαν τα επιτόκια, και η απειλή της χρεοκοπίας έγινε ορατή. Η Ευρωζώνη προχωρούσε σε συνεχώς νέα προγράμματα διάσωσης. Παρ' όλα αυτά, η κρίση συνέχισε να εξαπλώνεται, η Ευρωζώνη απειλούνταν με κατάρρευση. Για τον λόγο αυτό, τα κράτη της Ευρωζώνης, υπό την ηγεσία της γερμανικής και γαλλικής κυβέρνησης, αποφάσισαν να προχωρήσουν σε μια πιο συνολική λύση. Τέλη Οκτωβρίου του 2011 παρουσίασαν τη στρατηγική τους, η οποία άρχισε να εφαρμόζεται τους επόμενους μήνες. Η στρατηγική αυτή βασιζόταν –εκτός από νέα δάνεια και ένα κούρεμα για την Ελλάδα– σε δύο στοιχεία, τα οποία ο υπουργός Οικονομικών της Γερμανίας, Βόλφγκανγκ

Σόιμπλε, παρουσίασε σε επιστολή του προς τα μέλη του Ομοσπονδιακού Κοινοβουλίου ως εξής:

– «Μια αποτελεσματική χρήση του προσωρινού μηχανισμού διάσωσης, ώστε να αποσοβηθεί εν τη γενέσει του ο κίνδυνος μετάδοσης».

– «Να δεσμευτούν ρητά τα επισφαλή στον χρηματοπιστωτικό κίνδυνο κράτη ότι θα λάβουν όλα τα αναγκαία οικονομικά, πολιτικά και δημοσιονομικά μέτρα».

Το αποτέλεσμα είναι ένα νέο πλαίσιο δημοσιονομικής και οικονομικής πολιτικής για την ΕΕ. Αυτό που άρχισε ως πρόγραμμα διάσωσης του ευρώ κατέληξε σε μόνιμη απαίτηση από τα κράτη να εφαρμόζουν λιτότητα και να γίνουν «πιο ανταγωνιστικά» –προς όφελος των επενδυτών και στις πλάτες του λαού–, ένα πρόγραμμα στο οποίο προσπάθησε να αντισταθεί ο ΣΥΡΙΖΑ (βλ. Μέρος Ι).

ΠΡΩΤΟ ΒΗΜΑ: ΤΟ EFSF, Ο ESM ΚΑΙ Η ΕΚΤ – ΕΝΑ ΤΕΙΧΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΠΟ ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Απόφαση: Η Ευρώπη απέκτησε έναν μόνιμο μηχανισμό διάσωσης. Ως πρώτο βήμα διευρύνθηκε το EFSF (Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας).⁵⁸ Ενώ κατά την ίδρυσή του το 2010 μπορούσε να δανείσει 250 δις ευρώ, τον Οκτώβριο του 2011 το ποσό αυτό αυξήθηκε στα 440 δις ευρώ. Αυτό έγινε για να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη των χρηματαγορών προς την Ευρωζώνη. Διότι μέσω του EFSF μπορούν να χρηματοδοτηθούν χώρες που έχουν χάσει την εμπιστοσύνη των αγορών και ως εκ τούτου δεν καταφέρνουν πια να δανειστούν από αυτές με προσιτά επιτόκια. Συνεπώς, το EFSF και –από τα μέσα του 2012– ο ESM (Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας) εγγυώνται σε μόνιμη βάση την πληρωμή των απαιτήσεων των πιστωτών από τα κράτη της Ευρωζώνης.

Αξιολόγηση: Παρά τη διεύρυνσή τους, το EFSF και ο ESM θεωρήθηκαν ανεπαρκή σε μέγεθος για να καταφέρουν να συγκρατήσουν τα μεγάλα κράτη της Ευρωζώνης σε περίπτωση εξάπλωσης της κρίσης. Συνεπώς, δεν πέτυχαν τον σκοπό τους: να παρέχουν στις χρηματαγορές την ασφάλεια ότι τα κράτη της Ευρωζώνης παραμένουν πάντα φερέγγυα, ακόμα κι αν αυτές οι ίδιες οι αγορές κερδοσκοπούν εις βάρος τους και δεν τους χορηγούν νέα δάνεια. Συγχρόνως, όμως, ορισμένες χώρες της Ευρωζώνης, όπως η Γερμανία, αρνήθηκαν να διαθέσουν περισσότερα χρήματα στον μηχανισμό διάσωσης του ευρώ, επειδή κάτι τέτοιο θεωρήθηκε υπερβολικά ακριβό.

Αυτή η αντίφαση κατέστησε τον ίδιο τον μηχανισμό διάσωσης του ευρώ αναξιόπιστο. Στη συνέχεια, η κρίση του ευρώ αναζωπυρώθηκε και πάλι το 2011-12: Οι χρηματαγορές κερδοσκοπούσαν εις βάρος της Ιταλίας και της Ισπανίας, καθώς είχε γίνει σαφές ότι ο μηχανισμός διάσωσης δεν επαρκούσε για να χρηματοδοτήσει τόσο μεγάλες χώρες. Η κατάσταση ηρέμησε κατά τη διάρκεια του 2012, με την παρέμβαση όμως της ΕΚΤ, η οποία ανακοίνωσε ότι, αν χρειαστεί, θα αγοράζει, χωρίς κανέναν περιορισμό, ομόλογα αυτών των κρατών που έχουν συμφωνήσει πρόγραμμα βοήθειας

58. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) είναι εταιρεία που υπόκειται στο δίκαιο του Λουξεμβούργου. Εγγυητές της είναι τα κράτη του ευρώ. Χάρη σε αυτή την εγγύηση, το EFSF μπορεί να δανείζεται χρήματα από τις χρηματαγορές με χαμηλά επιτόκια. Αυτά τα χρήματα, στη συνέχεια, τα δανείζει με μεγαλύτερο επιτόκιο στις χώρες του ευρώ που κινδυνεύουν. Από τα μέσα του 2012 λειτουργεί ο μόνιμος Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM). Τα κράτη-μέλη κατέβαλαν 80 δις ευρώ στον ESM ως βασικό κεφάλαιο, το οποίο είναι στην άμεση διάθεση του μηχανισμού. Σε αυτό προστίθενται και 420 δις ευρώ ως εγγυήσεις πιστώσεων των κρατών.

με τον ESM, προκειμένου να τα στηρίζει. Αυτές οι Οριστικές Νομισματικές Συναλλαγές (Outright Monetary Transactions [OMT]), που αποκαλούνται και δίκτυ ασφαλείας της ΕΚΤ, αποτελούν πλέον μόνιμο συμπλήρωμα του ESM. Αυτό οδήγησε σε χαλάρωση των αγορών, διότι η ΕΚΤ μπορεί να τυπώσει χρήμα, άρα είναι ισχυρός εγγυητής της αξίας των κρατικών ομολόγων του ευρώ. Παρ' όλα αυτά, η αντίφαση παραμένει: Ακόμα κι αν η ΕΚΤ σε περίπτωση οξείας κρίσης αγοράσει ομόλογα της Ισπανίας ή της Ιταλίας, διατηρείται η αβεβαιότητα μήπως σε αντάλλαγμα του φρεσκοτυπωμένου χρήματος που παρέχει λαμβάνει μόνο χαρτιά, χωρίς καμιά αξία. Πράγμα που σημαίνει ότι η ΕΚΤ και ο ESM μπορούν μεν να δώσουν επιπλέον δάνεια, αλλά δεν μπορούν να εγγυηθούν ότι μια χώρα θα είναι σε θέση να εξυπηρετήσει τα χρέη της.

Άρα, λοιπόν, ο μηχανισμός διάσωσης του ευρώ και οι αγορές ομολόγων της ΕΚΤ δεν λύνουν το πρόβλημα χρέους και αξιοπιστίας της Ευρωζώνης, αλλά το διευρύνουν. Για τον λόγο αυτό, σε ένα δεύτερο βήμα, και προκειμένου να αποκαταστήσουν και πάλι τη φερεγγυότητά τους, τα κράτη αποφάσισαν ευρύτερα μέτρα: λιτότητα και ανταγωνιστικότητα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΒΗΜΑ: ΔΙΑΡΚΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ ΜΕ ΦΡΕΝΟ ΣΤΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΚΟΠΗ ΜΙΣΘΩΝ

Προκειμένου να καθησυχάσουν τις χρηματαγορές σε μόνιμη βάση, υπήρξε σαφής «δέσμευση ότι τα δυνητικά επισφαλή στο χρηματοπιστωτικό κίνδυνο κράτη θα λάβουν τα απαραίτητα δημοσιονομικά και πολιτικοοικονομικά μέτρα».⁵⁹ Η λέξη «δυνητικά» σε αυτό το παράθεμα είναι κρίσιμης σημασίας. Διότι «δυνητικά» επισφαλή στον χρηματοπιστωτικό κίνδυνο είναι εντέλει όλα τα κράτη της Ευρωζώνης. Συνεπώς, καμιά χώρα δεν μπορεί να αποφύγει τα απαιτούμενα μέτρα.

Ι. ΤΑ «ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΤΡΑ»: ΝΟΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΛΙΤΟΤΗΤΑ

Αποφάσεις: Τα περισσότερα κράτη της ΕΕ, εγκρίνοντας τη δημοσιονομική συμφωνία, απαγόρευσαν ουσιαστικά στον εαυτό τους να δημιουργεί χρέη σε μεγάλη κλίμακα. Όποιος δεν αποδέχεται τη δημοσιονομική συμφωνία, δεν θα δανειοδοτείται από τον μηχανισμό διάσωσης του ευρώ.

⁵⁹. Αυτά σημείωνε ο Γερμανός υπουργός Οικονομικών, Βόλφγκανγκ Σόιμπλε, σε έγγραφο που αναφερόταν στα αποτελέσματα της διάσκεψης κορυφής της ΕΕ στις 26 Οκτωβρίου 2011.

Πρώτος νόμος: «Φρένο στο χρέος». Σύμφωνα με το γερμανικό πρότυπο, πρέπει να συμπεριληφθεί στα εθνικά Συντάγματα κάθε χώρας της Ευρωζώνης ο στόχος του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού. Από το 2014, το λεγόμενο «διαρθρωτικό δημοσιονομικό έλλειμμα» –δηλαδή ο μακροπρόθεσμος μέσος όρος του ελλείμματος ανεξαρτήτως των συγκυριακών διακυμάνσεων– δεν θα μπορεί να υπερβαίνει το 0,5% του ΑΕΠ. Επιπλέον, επιδιώκεται δημοσιονομικό πλεόνασμα, δηλαδή τα κράτη δεν πρέπει πλέον να δανείζονται. Σε περίπτωση παραβίασης αυτού του όρου, θα ενεργοποιείται ένας αυτόματος διορθωτικός μηχανισμός, κατά τον οποίο ο «κακός μαθητής» θα πρέπει να παρουσιάζει στην Κομισιόν το πρόγραμμά του για τη βελτίωση της κατάστασης.

Δεύτερος νόμος: Αυστηρότερο σύμφωνο σταθερότητας του ευρώ. Όταν σε ένα έτος το τρέχον (όχι το διαρθρωτικό) δημοσιονομικό έλλειμμα μια χώρας της ΕΕ υπερβεί το 3% του ΑΕΠ, τότε αυτομάτως στο μέλλον θα υπάρχουν συνέπειες για τη χώρα αυτή, όπως για παράδειγμα χρηματικές κυρώσεις.

Αξιολόγηση: Για το «φρένο στο χρέος» υπάρχει τεχνικό πρόβλημα: Πόσο είναι, τελικά, το διαρθρωτικό έλλειμμα; Ποιο μέρος του ελλείμματος οφείλεται στις συγκυριακές διακυμάνσεις και ποιο μέρος του είναι διαρθρωτικό; Ο υπολογισμός αυτός δεν μπορεί να γίνει με ακρίβεια. Σε μια έρευνα του Ινστιτούτου Μακροοικονομίας και Έρευνας Κυκλικών διακυμάνσεων (IMK) παρουσιάζονται εβδομήντα τουλάχιστον διαφορετικοί τρόποι υπολογισμού του διαρθρωτικού ελλείμματος.⁶⁰ Εδώ λοιπόν υπάρχει μεγάλο περιθώριο χειρισμών.

Όμως, το πραγματικό πρόβλημα με τους ανελαστικούς όρους του δημοσιονομικού ελλείμματος ενός κράτους αφορά την κλίμακα. Διότι, σε αντίθεση με τις δαπάνες της, μια κυβέρνηση δεν έχει τον έλεγχο του ελλείμματός της. Για παράδειγμα, η Ελλάδα: Μεταξύ του 2009 και 2011 το ελληνικό κράτος μείωσε τις δαπάνες⁶¹ του κατά 17% περίπου (κατ' αναλογία, για τη Γερμανία αυτό θα σήμαινε γύρω στα 180 δις ευρώ). Επιπλέον, αύξησε τους φόρους. Κι όμως, το 2011 το έλλειμμα δεν μειώθηκε. Αιτία: Το πρόγραμμα λιτότητας καταβάρθρωσε το ΑΕΠ και τα φορολογικά έσοδα. Έτσι αυξήθηκε ακόμα περισσότερο το δημοσιονομικό έλλειμμα (και άρα το νέο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ). Τώρα ένα τέτοιο κράτος που έχει

60. IMK Working Paper, Nr. 88, Januar 2012, <http://bit.ly/ITu2OUi>.

61. Δεν συμπεριλαμβάνονται εδώ οι δαπάνες για τόκους, τις οποίες η ελληνική κυβέρνηση δεν μπορεί να αλλάξει.

υποπέσει στο «δημοσιονομικό αμάρτημα» θα υφίσταται επιπλέον και χρηματικές κυρώσεις, πράγμα που δεν θα βελτιώσει, βεβαίως, την οικονομική του κατάσταση.

Συνεπώς, οι προβλεπόμενοι κανόνες για το έλλειμμα δεν θα μπορέσουν να λειτουργήσουν για πολύ. Ωστόσο, η γερμανική κυβέρνηση επέμενε να εισαχθεί το «φρένο στο χρέος» και να γίνουν πιο αυστηρές οι απαιτήσεις λιτότητας. Διότι αυτοί οι περιορισμοί αποτελούν πολιτική δέσμευση των κρατών για «σταθερότητα» στον δημοσιονομικό τομέα. Με αυτή τη δέσμευση, τα κρατικά ομόλογα της Ευρωζώνης επιδιώκεται να μετατραπούν σε απολύτως αξιόπιστες χρηματιστικές επενδύσεις. Επίσης, η σταθερότητα του δημόσιου χρέους των κρατών της Ευρωζώνης –δηλαδή η σταθερότητα της παρουσίας των επενδυτών που κατέχουν ομόλογα της Ευρωζώνης– αποκτά συνταγματική ισχύ, και επομένως, τα κράτη-μέλη έχουν την υποχρέωση να διαφυλάξουν την «εμπιστοσύνη» που επιδεικνύουν οι επενδυτές. Ως εκ τούτου, κάθε περικοπή κοινωνικών παροχών θα μπορεί να δικαιολογείται παραπέμποντας στο Σύνταγμα, και οι ενδεχόμενες διαμαρτυρίες θα φιμώνονται.

Ο περιορισμός των δημόσιων δαπανών είναι η μία πλευρά. Ωστόσο, οι πολιτικοί γνωρίζουν καλά ότι χωρίς αντίστοιχη οικονομική ανάπτυξη δεν υπάρχει σταθερότητα στο δημόσιο χρέος. Από πού, όμως, θα έρθει η απαιτούμενη οικονομική ανάπτυξη; Εν προκειμένω, οι πολιτικές επικεντρώνονται αποκλειστικά στα μέτρα για την αύξηση της διεθνούς «ανταγωνιστικότητας».

2. ΤΑ «ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ»: ΝΟΜΟΙ ΓΙΑ ΤΙΣ ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ ΜΙΣΘΩΝ

Αποφάσεις: Στο πλαίσιο της «μακροοικονομικής επιτήρησης» και του «ευρωπαϊκού εξαμήνου» η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ελέγχει κάθε χρόνο την εξωτερική οικονομική ανισορροπία των κρατών-μελών – κυρίως το έλλειμμα εξωτερικού εμπορίου, δηλαδή αν οι χώρες εισάγουν περισσότερα από όσα εξαγουν. Αν διαπιστωθούν υψηλά ελλείμματα εξωτερικού εμπορίου, η Επιτροπή υποδεικνύει μεταρρυθμίσεις, οι οποίες πρέπει να εφαρμοστούν. Διαφορετικά, κινείται η διαδικασία για υπερβολική μακροοικονομική ανισορροπία.⁶² Κατά τη διαδικασία παρακολούθησης, θα αξιολογούνται, για παράδειγμα, η αγορά εργασίας, τα ποσοστά εξαγωγών, η ανάπτυξη της

62. Deutsche Bank, επίκαιρο σχόλιο, 17/2/2012.

παραγωγικότητας, οι προοπτικές ανάπτυξης και η κερδοφορία των εθνικών επιχειρήσεων. Στόχος είναι να ισχυροποιηθεί η διεθνής «ανταγωνιστικότητα» της Ευρώπης μέσω ενισχυμένου ελέγχου και μεταρρυθμίσεων.

Ορισμένα από τα «κράτη της κρίσης» κυρίως στην Νότια Ευρώπη, υπό την πίεση των χρηματαγορών και της ΕΕ, αναδιάρθρωσαν τις οικονομίες τους τα τελευταία χρόνια. Οι μεταρρυθμίσεις που αποφασίστηκαν και εξαγγέλθηκαν έχουν ως πρότυπο την «Ατζέντα 2010» της τότε γερμανικής κυβέρνησης συνεργασίας μεταξύ σοσιαλδημοκρατών και πρασίνων, και έχουν έναν κύριο στόχο: τη μείωση του εργατικού κόστους ανά τεμάχιο, δηλαδή του μισθολογικού κόστους ανά μονάδα προϊόντος. «Η επιτυχία των γερμανικών μεταρρυθμίσεων αποτελεί πρότυπο για την Ευρώπη», όπως είπε ο Αντρέας Ρες, οικονομολόγος της Unicredit.⁶³ Κεντρικό μέλημα των κυβερνήσεων και των χρηματαγορών είναι η αποδυνάμωση της διαπραγματευτικής θέσης των συνδικάτων. «Η διαχείριση της κρίσης από την ΕΕ υποσκάπτει τις γενικές συλλογικές συμβάσεις εργασίας και επιβάλλει την αλλαγή συστήματος στις εργασιακές σχέσεις».⁶⁴

Το παράδειγμα της Ελλάδας: Οι συλλογικές συμβάσεις χάνουν τον δεσμευτικό τους χαρακτήρα. Οι διαπραγματεύσεις μισθών θα γίνονται κυρίως σε επίπεδο επιχείρησης ή απευθείας ανάμεσα στον μεμονωμένο εργαζόμενο και τον εργοδότη του. Ως ελάχιστο μισθολογικό όριο ισχύει πλέον μόνο ο κατώτατος μισθός, ο οποίος έχει μειωθεί κατά 20%. Αυτό καθιστά τους εργαζόμενους ευάλωτους σε εκβιασμούς και έχει συμπίεσει σημαντικά το επίπεδο των μισθών. Σχεδόν το 60% των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα αμείβεται με λιγότερο από 800 ευρώ τον μήνα. Η αύξηση του ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης δεν μειώνει μόνο το κόστος των συντάξεων για το κράτος, αλλά αυξάνει και τον αριθμό των ατόμων στην αγορά εργασίας, άρα και τον ανταγωνισμό για μια θέση μισθωτής εργασίας.

Το παράδειγμα της Ισπανίας: Η μεταρρύθμιση του Φεβρουαρίου 2012 έφερε στην Ισπανία μια «επανάσταση στην αγορά εργασίας».⁶⁵ Προβλέπονται ανώτατα όρια για τις αποζημιώσεις απόλυσης. Σε οικονομικά δύσκολες περιόδους και σε περιπτώσεις αναδιάρθρωσης, οι επιχειρήσεις μπορούν χωρίς τη σύμφωνη γνώμη των συνδικάτων να προβούν σε μείωση μισθών και αλλαγή των ωρών εργασίας. Για τις μικρές και μεσαίες

63. *Frankfurter Rundschau*, 17/11/2011.

64. Müller, Torsten, «Europas Angriff auf die Tarifpolitik (Η επίθεση της Ευρώπης στην πολιτική για τις συλλογικές διαπραγματεύσεις)», στο *IPG-Journal*, 18/12/2014, <http://bit.ly/1vE92pG>.

65. *Commerzbank, Economics aktuell*, 13/2/2012.

επιχειρήσεις –που αποτελούν το 99% της ισπανικής οικονομίας– υιοθετήθηκε μια νέα σύμβαση εργασίας, που προβλέπει για όλους τους νεοδιοριστούς δοκιμαστική περίοδο ενός έτους. Αυξήθηκε το ηλικιακό όριο συνταξιοδότησης. Η προγραμματισμένη αύξηση του κατώτατου μισθού κόπηκε.

Το παράδειγμα της Ιταλίας: Επιτρέπεται στις επιχειρήσεις να πληρώνουν χαμηλότερο μισθό από αυτόν που προβλέπει η συλλογική σύμβαση εργασίας. Οι μικρές επιχειρήσεις θα πληρώνουν χαμηλότερες εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Οι διαπραγματεύσεις μισθών θα γίνονται όλο και περισσότερο σε επίπεδο επιχειρήσεων, ώστε να επιβραδυνθούν οι μισθολογικές αυξήσεις. Ανεβαίνει το όριο ηλικίας συνταξιοδότησης. Η προστασία από τις απολύσεις έχει χαλαρώσει για να αποδυναμωθούν τα συνδικάτα, και προβλέπεται ανώτατο όριο για την καταβολή αποζημιώσεων. Όλα αυτά γίνονται με σκοπό «τη διευκόλυνση της οικονομικής δραστηριότητας των ιταλικών επιχειρήσεων και την προσέλκυση ξένων επενδυτών».⁶⁶

Το παράδειγμα της Πορτογαλίας: Όπως και στις άλλες χώρες, οι περικοπές των μισθών στον δημόσιο τομέα (μέχρι και 30%) έχουν συμπιέσει τους μισθούς στον ιδιωτικό τομέα. Καταργήθηκαν τέσσερις αργίες και τρεις ημέρες άδειας. Η διαδικασία απόλυσης απλοποιήθηκε και οι αποζημιώσεις μειώθηκαν. Οι επιχειρήσεις μπορούν να παρεκκλίνουν από τις συλλογικές συμβάσεις και να πληρώνουν χαμηλότερους μισθούς. Με χαμηλότερα επιδόματα υπερωριών και ελαστικές ρυθμίσεις για το ωράριο εργασίας, οι συνθήκες εργασίας θα γίνουν ευέλικτες και η εργατική δύναμη θα φθηνώνει.

Το παράδειγμα της Γαλλίας: Σε οικονομικά δύσκολες περιόδους, οι επιχειρήσεις μπορούν να μειώσουν τους μισθούς για το πολύ δύο χρόνια ή να αυξήσουν το ωράριο εργασίας. Έχει «απλοποιηθεί» η αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων, δηλαδή: Οι απολύσεις έγιναν φθηνότερες. Η Κομισιόν ζητάει από την κυβέρνηση ακόμα περισσότερες βαθιές μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας για να της επιτρέψει ως αντάλλαγμα να παρεκκλίνει από τον αρχικό σχεδιασμό και να αυξήσει το χρέος της τα επόμενα χρόνια.

Αξιολόγηση: Με αυτά τα μέτρα η παραγωγή υποτίθεται πως θα γίνει πιο αποδοτική και οι εξαγωγές θα αυξηθούν. Ο στόχος είναι απλός: αύξηση

66. Commerzbank, Economic Insight, 23/1/2012.

του περιθωρίου κέρδους των επιχειρήσεων⁶⁷ και συγχρόνως υποστήριξη τους με φοροαπαλλαγές. Όλα τα κράτη αντισταθμίζουν τις απώλειες εσόδων με αύξηση του ΦΠΑ – αυξάνουν δηλαδή το κόστος κατανάλωσης των νοικοκυριών. Αυτό δείχνει ότι για την πολιτική η σχετική εξαθλίωση των ανθρώπων δεν είναι μια κατάσταση που προϋπάρχει, αλλά κάτι που επιδιώκεται να δημιουργηθεί στο μέλλον.

Πρόκειται για μια ευρεία επίθεση στα δικαιώματα των εργαζομένων – δικαιώματα που κατακτήθηκαν με σκληρούς αγώνες και δεν πρόκειται να επανέλθουν σύντομα. Διότι η διαδικασία για την «αύξηση της ανταγωνιστικότητας» έχει μόνιμο χαρακτήρα. Δεύτερον, η ανταγωνιστικότητα είναι μια σχέση συνάρτησης. Η μείωση των μισθών σε μια χώρα αυξάνει την ανταγωνιστικότητά της – και μειώνει την ανταγωνιστικότητα άλλων χωρών, που πρέπει να αντιδράσουν με νέες «μεταρρυθμίσεις», ώστε να διατηρήσουν τη θέση τους. Είναι ένας αγώνας δρόμου προς τον πάτο.⁶⁸ Και γίνεται σκόπιμα: «Αν οι χώρες της Ευρωζώνης συγκλίνουν προς τον μέσο όρο της ανταγωνιστικότητάς τους, τότε η Ευρώπη δεν θα μπορέσει να επιβιώσει στον κόσμο», δήλωσε η καγκελάριας Μέρκελ.⁶⁹

67. Natixis, Flash Economics, 31/1/2012. Η τράπεζα υπολογίζει –και την ευχαριστούμε– πόσο πρέπει να μειωθεί το κόστος εργασίας ανά μονάδα σε διάφορες χώρες, προκειμένου αυτές να μπορούν να ανταγωνιστούν τη Γερμανία. Το αποτέλεσμα είναι για την Ιταλία 50% μείωση και για τη Γαλλία 30%.

68. «Σήμερα φτωχαίνουν οι Έλληνες, αύριο είναι η σειρά σας!» (πανό στην περιοχή Κρόιτσμπεργκ του Βερολίνου).

69. Παράθεμα από Spiegel-online, 25/1/2012.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: ΤΙ ΔΙΑΣΩΖΕΙ Η «ΔΙΑΣΩΣΗ» ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Αυτή είναι, λοιπόν, η «διάσωση» της Ευρωζώνης –κατά συνέπεια, και του ευρώ– από τη δυσπιστία των χρηματαγορών: Για χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία, η εξυπηρέτηση του χρέους γίνεται το ύψιστο κρατικό καθήκον. Για χάρη της πιστοληπτικής φερεγγυότητας της Ευρώπης οφείλουν να μειώσουν τις δαπάνες τους και να εξαθλιώσουν μεγάλα τμήματα του πληθυσμού τους. Για να τα καταφέρουν, τα κράτη του ευρώ τούς παρέχουν εγγυήσεις και δάνεια δισεκατομμυρίων – δάνεια τα οποία πρέπει να αποπληρώσουν.

Για τα άλλα κράτη-μέλη, η χρηματοπιστωτική σταθερότητα θα προκύπτει ως αυτόματο, ουσιαστικά, αποτέλεσμα των αυστηρών δημοσιονομικών κανόνων, σύμφωνα με το σκεπτικό: Το μόνο που χρειάζεται είναι η προθυμία της κυβέρνησης για λιτότητα, και όλα θα πάνε καλά. Οι δημοσιονομικοί κανόνες θα εγγυώνται την εμπιστοσύνη των χρηματαγορών προς το δημόσιο χρέος των κρατών της Ευρωζώνης, το οποίο θα αποτελεί μια πρώτης τάξεως επένδυση που θα εξασφαλίζει στους επενδυτές αποδόσεις.

Το επιβαλλόμενο όργιο περικοπών επιβαρύνει αναπόφευκτα την εγχώρια ζήτηση. Σε αντιστάθμισμα, τα ευρωπαϊκά κράτη πρέπει να επικεντρωθούν αποκλειστικά στις εξαγωγές, τις οποίες όμως πρέπει να υποστηρίξουν με μεταρρυθμίσεις «που προωθούν την ανάπτυξη»: με χαλάρωση των ρυθμίσεων για τις απολύσεις, με αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης, με μείωση του κατώτατου μισθού και με αποδυνάμωση της αυτονομίας των συλλογικών διαπραγματεύσεων και των συνδικάτων – όλα στην υπηρεσία της μείωσης του κόστους εργασίας και της ενίσχυσης της πιστοληπτικής φερεγγυότητας της Ευρώπης.⁷⁰ Οι εκπρόσωποι των γερμανικών επιχειρησιακών ομίλων επικροτούν: «Το ζήτημα τώρα είναι να πετύχουμε ξανά την ανάπτυξη με τη βοήθεια της ανταγωνιστικότητας και των

70. « Με μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας και μείωση της γραφειοκρατίας η Ευρώπη θα βελτιώσει την ανταγωνιστικότητά της». Έτσι προσπαθούσε να προωθήσει η καγκελάριας Μέρκελ τη συμμετοχή της Κίνας στο EFSF τον Φεβρουάριο του 2012 (Focus-online, 2/2/2012).

ιδιωτικών επενδύσεων», σύμφωνα με τον Σύνδεσμο Γερμανικών Βιομηχανιών.⁷¹

Μας επαναλαμβάνουν συνεχώς ότι «όλοι ζήσαμε πάνω από τις δυνατότητές μας». Τα μέτρα για τη «διάσωση του ευρώ» καθιστούν προφανές ποιος καλείται τώρα να υποστεί τη λιτότητα: οι συνταξιούχοι, οι ασθενείς και οι άνεργοι. Βασικό μέλημα είναι να γίνει φθηνότερη η εργατική δύναμη. Αντιθέτως, οι επιχειρήσεις πρέπει να έχουν μεγαλύτερο κέρδος και το κράτος μεγαλύτερα έσοδα, ώστε να διατηρήσει την πιστοληπτική του φερεγγυότητα. Διότι οι κυβερνήσεις χρειάζονται όλο και περισσότερα δάνεια για να εξασφαλίσουν την εξυπηρέτηση του παλιού τους χρέους, δηλαδή για να διασφαλίσουν το χρηματιστικό κεφάλαιο των επενδυτών. Έτσι η ΕΕ το 2010 επανέρχεται στην εφαρμογή του επιθετικού προγράμματός της, με στόχο μέχρι το 2020 η Ευρώπη να γίνει η «πλέον ανταγωνιστική περιφέρεια στον κόσμο».

Με αυτό τον τρόπο επιδιώκεται να διασφαλιστεί η σταθερότητα του δημόσιου χρέους των κρατών της Ευρωζώνης για χάρη του χρηματοοικονομικού κεφαλαίου. Για να αυξηθεί η αξία των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων, οι εργαζόμενοι υποχρεώνονται σε περικοπές μισθών και αύξηση της παραγωγικότητας – άρα σε σχετική εξαθλίωση. Τα θύματα της «διάσωσης του ευρώ» μπορούν να κάνουν τα παράπονά τους στους «τεμπέληδες τους Έλληνες», στους «σπάταλους τους Ιταλούς» ή στους «Γάλλους που αντιδρούν στις μεταρρυθμίσεις». Θα μπορούσε κανείς να το διατυπώσει και έτσι: Η υποτίμηση του χρηματοοικονομικού κεφαλαίου αποτρέπεται με την υποτίμηση της εργατικής δύναμης. Το γεγονός ότι με τον τρόπο αυτό πρέπει να σωθεί το «δικό μας» ευρώ αποδεικνύει: Το ευρώ αποτελεί μεν τον γενικό πλούτο στην Ευρώπη, ωστόσο ο πλούτος αυτός δεν είναι κοινός.

71. Ανακοίνωση Τύπου του Συνδέσμου Γερμανικών Βιομηχανιών (BDI), 9/12/2011.

Έκδοση του Ιδρύματος Ρόζα Λούξεμπουργκ,
Παράρτημα Ελλάδας

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Stephan Kaufmann

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Αμαλία Δήμου-Γεωργοπούλου

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Δημήτρης Λυμπερόπουλος

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ - ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Εριφύλη Αράπογλου-ενARTE

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΚΕΘΕΑ ΣΧΗΜΑ+ΧΡΩΜΑ

Η παρούσα έκδοση διατίθεται δωρεάν.
Αθήνα, Σεπτέμβριος 2015

Το κείμενο είναι επίσης διαθέσιμο στο Διαδίκτυο:
<http://rosalux.gr/publications>

Για αντίτυπα, επικοινωνήστε με το Παράρτημα Ελλάδας:

Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ

Παράρτημα Ελλάδα
Καλλιδρομίου 17, 10680 Αθήνα
τηλ.: 210 3613769
www.rosalux.gr

Αναλυτικό ο **κάρτης** με τα **ποσά** που θα εισπράξει η **Εφορία**

ΤΙ ΦΟΡΟΥΣ θα πληρώσουμε ΤΟ 2014

Πέντε χρόνια «διάσωση της Ελλάδας»: Την άνοιξη του 2010, τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) διαφύλαξαν την ελληνική κυβέρνηση από αδυναμία πληρωμής. Πέντε χρόνια αργότερα και έπειτα από δύο προγράμματα δανειοδότησης, η οικονομία της Ελλάδας είναι κατεστραμμένη, ο λαός εξαθλιωμένος και το κράτος εξακολουθεί να είναι αφερέγγυο. Από τον Ιανουάριο του 2015 ανέλαβε την εξουσία στην Αθήνα μια νέα κυβέρνηση η οποία αντιτίθεται στους όρους που έχουν επιβάλει οι θεσμοί των πιστωτών. Αντιθέτως, αυτοί οι πιστωτές –τα κράτη της ΕΕ και το ΔΝΤ– επιμένουν να ζητούν από την Ελλάδα την τήρηση των συμφωνηθέντων όρων και την εφαρμογή σκληρής λιτότητας.

Greek drama engulfs the euro

• 'Turtlequake' as far-left triumphs • EU warns over threat to austerity • Athens faces financial collapse

